

آموزش طراحی شهری: واکاوی شیوه‌های آموزشی با تاکید بر چارچوب مسئولیت اجتماعی

سیدمهدی خاتمی*^۱، پوریا بوجاری^۲، احسان رنجبر^۳

۱- استادیار گروه طراحی شهری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران (نویسنده مسئول) s.khatami@modares.ac.ir

۲- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران

۳- استادیار گروه طراحی شهری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران

تاریخ پذیرش: [۱۴۰۰/۱۱/۱۶]

تاریخ دریافت: [۱۴۰۰/۱۱/۸]

چکیده

اهداف: در قرن بیست و یکم، با توجه به تغییر پارادایم آموزش عالی در حرکت به سمت رویکرد مسئولیت اجتماعی دانشگاه از طرفی، و ماهیت پویا رشته طراحی شهری و همچنین چالش‌های شهرسازی از طرف دیگر، اهمیت مطالعات آموزشی در این زمینه بسیار ضروری به نظر می‌رسد. لذا هدف نوشتار حاضر، ضمن شناسایی شیوه‌های آموزشی رایج در طراحی شهری، فراهم کردن زمینه برای بازطراحی برنامه آموزشی طراحی شهری منطبق بر رویکرد مسئولیت اجتماعی است.

روش: برای این منظور، مطالعات مربوط به مسئولیت اجتماعی دانشگاه و همچنین مطالعات آموزش طراحی شهری مرور گردید و از طریق گفت‌وگو با برخی متخصصین طراحی شهری، الگوی مسئولیت اجتماعی برای آموزش طراحی شهری پیشنهاد داده شد.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده توجه به چهار شیوه یادگیری-یاددهی شامل آموزش سنتی، پروژه‌محور، خدمات‌محور، و آموزش پایدار در برنامه‌های آموزشی طراحی شهری در مقطع کارشناسی ارشد است. همچنین الگوی مسئولیت اجتماعی برای رشته طراحی شهری در چهار بخش ارزش‌ها، مدیریت، اعمال، و اثرات تدوین گردید.

نتیجه‌گیری: نگاه مسئولیت اجتماعی می‌تواند فرآیندهای دستیابی به توسعه پایدار را تسهیل نماید و با تاکید بر اهمیت اخلاق به تربیت متفکرین دغدغه‌مند و مسئول در این جهت گام بردارد.

کلمات کلیدی: شیوه آموزشی، مسئولیت اجتماعی دانشگاه، شیوه یادگیری-یاددهی، آموزش طراحی شهری

۱- مقدمه

در دهه‌های اخیر، حرکت به سمت ایجاد روندی از تغییرات در دانشگاه‌ها توسط سازمان‌های مختلف بین‌المللی مانند یونسکو، سازمان ملل، شورای اروپا، سازمان بین‌المللی استانداردسازی، کمیسیون اروپا، شبکه جهانی دانشگاه برای نوآوری مطرح شده است. در قرن حاضر، نقش‌ها و کارکردهای دانشگاه‌ها تنها به آموزش و پژوهش محدود نمی‌شود، بلکه عملکرد سومی نیز تحت عنوان درگیری و تعامل با جامعه به آن اضافه شده است [۱]. اکنون دانشگاه‌ها باید مسئولیت تأثیرات خود بر جامعه و محیط زیست را به عهده بگیرند [۲، ۳]. از نظر اخلاقی آن‌ها بایستی با تمامی ذی‌نفعان خود درگیر شوند، تا بتوانند تمامی کارکردهای خود را با نیازهای اجتماعی ادغام کنند و به توسعه پایدار کمک کنند [۴، ۵].

دلایلی وجود دارد که چرا موسسات آموزشی در تلاش‌اند تا هرچه بیشتر راهبردهای «مسئولیت اجتماعی دانشگاه» را در تمامی حوزه‌های دانشگاهی پیاده کنند: اولین عامل را بایستی در ضرورت التزام به رفتار اخلاقی در مقیاس جهانی جستجو کرد. بدین صورت که باید مرزهای محدود مسئولیت‌پذیری خود را بزرگ‌تر کنیم و فراتر از یک اخلاق شخصی، مسئولیت اقداماتی را که پیامدهای جهانی و سیستمی دارند، به عهده بگیریم [۳]؛ دوم، با توجه به بحران‌های اخلاقی، اقتصادی-اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی در جهان، دانشگاه‌ها مجبور شده‌اند در مورد نقش و عملکرد خود در جامعه تجدید نظر کنند [۶، ۸]؛ سوم، پیش‌بینی می‌شود تعداد کل دانشجویان آموزش عالی تا سال ۲۰۲۵ در سراسر جهان بیش از دو برابر شود و به ۲۶۲ میلیون نفر برسد [۹]. رشد سریع دانشجویان در سطح جهان و رشد نهادهای آموزش عالی نشان‌گر بزرگ‌تر شدن اجتماع دانشگاهیان و اثرگذاری بیشتر آن‌ها بر جامعه است [۱۰، ۱۱]؛ چهارم، شکاف روزافزون در بین مدل‌های آموزشی، نیازهای اجتماعی و نیازهای بازار کار به کسب مهارت‌های جدید، دانشگاه‌ها را مجبور می‌کند تا با ذی‌نفعان خود (به عنوان مثال، دانشجویان، اساتید، کارکنان، دولت، جامعه و غیره) در تماس باشند تا همچنان بتوانند رقابت‌پذیر باشند و اعتبار خود را حفظ کنند [۱۰، ۱۲].

به دنبال این تغییر در موسسات آموزش عالی، نیاز به پیاده‌سازی راهبردهای مسئولیت اجتماعی در هریک از رشته‌های دانشگاهی به صورت مجزا وجود دارد. اثرات طراحی شهری به عنوان رشته‌ای که با طراحی محیط به صورت مستقیم درگیر است، در حرکت به سمت شهرهای پایدار از یک سو، و رابطه نزدیک طراحی شهری با مردم و جامعه از سوی دیگر، اهمیت حرکت به سمت رویکرد مسئولیت اجتماعی را در آموزش طراحی شهری نشان می‌دهد. از این‌رو، در نوشتار حاضر سعی شده است تا الگویی برای آموزش طراحی شهری مبتنی بر مسئولیت اجتماعی ارائه شود.

۲- مرور ادبیات

۲-۱- آموزش سنتی

اگرچه شیوه سنتی در آموزش طراحی شهری همچنان به عنوان رویکرد غالب در برخی از دانشگاه‌ها است، اما تاریخچه آن به برنامه‌های اولیه این رشته در جهان برمی‌گردد. اولین برنامه آکادمیک طراحی شهری در دانشگاه پنسیلوانیا در سال ۱۹۵۶ ارائه گردید [۱۳] و در سال ۱۹۶۰ توسط دانشکده طراحی دانشگاه هاروارد دنبال شد. در دانشگاه پنسیلوانیا، پس از گذراندن دوره دو ساله کارشناسی ارشد در رشته معماری یا برنامه‌ریزی شهری، دانشجویان می‌توانستند با گذراندن یک دوره یک ساله نیز گواهی‌نامه «طراحی مدنی» را دریافت کنند. در دانشگاه هاروارد به دانش‌آموختگان مدرک یک ساله طراحی شهری در برنامه‌ریزی شهری یا معماری منظر اعطا می‌شد [۱۴، ۱۵]. بنابراین واضح است که طراحی شهری نه به عنوان «مدرکی به خودی خود» [۱۶]، بلکه به عنوان «یک گزینه اختیاری- در ادامه یک رشته پایه» یا یک برنامه «الحاقی» [۱۷] و به عنوان «پرکننده شکاف» بین معماری و برنامه‌ریزی مطرح بود [۱۵]. بدین ترتیب می‌توان گفت که ساختار اصلی برنامه‌های سنتی مبتنی بر "ترکیب دروس معماری به عنوان دروس پایه و دروس برنامه‌ریزی شهری به عنوان دروس انتخابی و یا برعکس" است [۱۸]. در چنین رویکردی، طراحی شهری "به عنوان یک نوع محصول خاص برای هر یک از رشته‌های نام-برده دیده می‌شود: برای برنامه‌ریزی شهری به عنوان توزیع فعالیت‌های کاربری زمین و شبکه‌های حمل و نقل و کنترل توسعه؛ برای معماری منظر به عنوان فضای خالی بین ساختمان‌ها؛ یا برای معماری به عنوان طراحی ساختمان‌ها در زمینه، یا طراحی مجتمع‌های ساختمانی" است [۱۹].

آموزش سنتی را می‌توان با توجه به تحول در طراحی شهری به چندین دوره تقسیم کرد. به طوری که در اوایل دهه ۱۹۶۰، ابعاد فیزیکی و بصری شهرها اهمیت داشت. به عنوان مثال، هدف از برنامه آموزشی طراحی شهری در هاروارد در اوایل دهه ۱۹۶۰ «طراحی در مقیاس بزرگ‌تر {...}» بود، یا در دانشگاه پنسیلوانیا به طراحی شهری به عنوان «معماری در مقیاس بزرگ‌تر» یا به عنوان «ابر معماری» نگاه می‌شد؛ به طوری که دغدغه برنامه آموزشی، «خلق فرم‌های سه بعدی از محیط شهری {...}» بود [۲۰]. برای اساس، شرایط پذیرش در برنامه‌ها به داشتن «توانایی طراحی» بستگی داشت و دانشگاه‌ها علاقه شدید به پذیرش دانشجویانی که از نظر معماری آموزش دیده بودند را داشتند. چرا که در آن زمان عملکرد اصلی طراحان شهری را در ایجاد فرم‌های سه بعدی می‌دانستند [۱۵]. اما با گذشت زمان، موضوعات اجتماعی، اقتصادی، پایداری و سایر موضوعات دیگر نیز ارزش پیدا کردند و دامنه دانش و مهارت‌های مورد نیاز طراحان شهری گسترش یافت. دیدگاه‌های کامیو زیت، گوردن کالن، جین جیکوبز، کاتبرت و سایر صاحب‌نظران به شهر نشان‌گر این تحول است.

۲-۲- یادگیری پروژه محور

انجام یک پروژه در عمل به عنوان بخشی از فرایند یادگیری، راهی برای شناخت، کسب تجربه و برقراری ارتباط با بازار کار است و می‌تواند به عنوان عامل مشوق برای یادگیری باشد و دانشجویان را از نقاط قوت و ضعف علمی خود آگاه کند. ویژگی‌های اصلی یادگیری پروژه محور که باید به عنوان بخشی از برنامه‌درسی در نظر گرفته شود، عبارتند از: (۱) مسئله‌محوری: در این شیوه، مسئله یا سوال به عنوان محرک فعالیت‌های یادگیری است؛ (۲) واقع‌گرایی: به معنای اصالت موضوعات، وظایف، نقش‌ها، بسترها، همکاری‌ها، محصولات و مخاطبان برای ارتباط بهتر دانشجویان با مسئله‌های واقعی است؛ (۳) خودمختاری یا دانش‌محور بودن: زمینه تصمیم‌گیری در مورد مراحل، تعیین اولویت‌ها و توالی آن‌ها، و محتوای یادگیری را در اختیار دانشجویان قرار می‌دهد؛ (۴) در این شیوه یادگیری تحقیقات سازنده منجر به تحول و تولید دانش از طرف دانشجو می‌شود؛ (۵) و خروجی به یک محصول نهایی با اشکال مختلف ختم می‌شود [۲۱، ۲۳]. در آموزش طراحی شهری نیز از یادگیری پروژه محور به عنوان یک روش فراگیری دانش و مهارت به ویژه در کارگاه‌ها استفاده می‌شود. این روش به دانشجویان این امکان را می‌دهد تا مسائل محیط‌های شهری را به عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از تجربه زنده مردم درک کرده و پروژه‌ها و راه‌حل‌هایی در مقیاس شهری تولید کنند [۲۴].

۲-۳- یادگیری خدمات محور

در چند سال گذشته، یادگیری خدمات محور در موسسات آموزش عالی به عنوان یک راهبرد آموزشی و یادگیری مدرن ظهور پیدا کرده است. یادگیری خدمات محور نوعی از یادگیری تجربی است که فرصتی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا درک آن‌ها از مفاهیم و تئوری در محیط‌های عملی افزایش یابد و به عنوان یک رویکرد تحول‌آفرین، آموزش و خدمات را به هم پیوند می‌زند [۲۵، ۲۶]. در این شیوه دانشجویان مستقیماً به ارائه خدمات اجتماعی برای حل مشکلات جوامع محلی به عنوان بخشی از برنامه درسی می‌پردازند [۲۷].

علاقه به کاربست چنین رویکردی در رشته‌های طراحی محیط به ویژه شهرسازی توسط فورسیس [۲۸] مطرح شده است. وی اشاره کرد که استفاده از یادگیری خدمات محور در برنامه‌ریزی و طراحی شهری می‌تواند مزایایی را برای ذی‌نفعان مختلف فراهم کند. دانشجویان و اساتید می‌توانند در کنار کسب مهارت‌های عملی و حرفه‌ای، به طور هم‌زمان فعالیت‌های مفید اجتماعی انجام دهند و از این طریق به حسی از رضایت و مفید بودن دست یابند. ساکنان محله و کسبه‌های کوچک به خدمات و منابع مهم دسترسی پیدا می‌کنند. متخصصان آینده نیز می‌توانند مهارت‌های حیاتی برای کار با عموم مردم و هم‌چنین کارهای گروهی و میان‌رشته‌ای را در خود بهبود ببخشند.

یادگیری خدمات محور می‌تواند به روش‌های متفاوتی در برنامه‌های آموزشی ادغام گردد، اما در برنامه‌های طراحی و برنامه‌ریزی شهری، معمولاً کارگاه‌ها فرصت کاربست چنین رویکردی را در برنامه درسی بهتر فراهم می‌کنند. در این راستا نیومن [۲۹] به چالش‌ها و عوامل موثر در استفاده از این رویکرد در کارگاه‌های برنامه‌ریزی و طراحی شهری به شرح زیر اشاره می‌کند: (۱) نیاز به درک مشکلات پیچیده و دائماً در حال تغییر؛ (۲) به دست آوردن درک چندرشته‌ای و چندمقیاسی از زمینه‌ها و شرایط؛ (۳) ضرورت درک چندفرهنگی از زمینه‌ها و مشارکت‌کنندگان؛ (۴) تیم‌سازی و کار گروهی برای تجزیه و تحلیل و حل مشکلات؛ (۵) ضرورت تجزیه و تحلیل چندرشته‌ای و چندمقیاسی در ارائه راه‌حل‌ها؛ (۶) نیاز به طراحی و مدیریت چالش‌های پویا در زمان واقعی.

به منظور کاربست بهتر این شیوه یادگیری، در دانشگاه‌ها مراکزی برای انجام فعالیت‌های مدنی در رشته‌های برنامه‌ریزی شهری، معماری و معماری منظر ایجاد شده است [۳۰]. فعالیت این مراکز می‌تواند به صورت غیرانتفاعی یا به عنوان بخشی از برنامه آموزشی باشد و هدف بیشتر آن‌ها کمک به جوامع کم‌درآمد و محروم است. مرکز مطالعات شهری مشترک هاروارد و ام‌آی‌تی (تاسیس ۱۹۵۹) و انستیتوی توسعه شهری و منطقه‌ای در دانشگاه کالیفرنیا برکلی (تاسیس ۱۹۶۳) نمونه‌های موفق از چنین مراکزی هستند [۳۱]. در حالی که مراکز بزرگ‌تر مانند مرکز معماری و برنامه‌ریزی پرت بودجه موردنیاز خود را از منابع بیرونی جذب می‌کنند، برخی از مراکز کوچک عمدتاً از طریق پروژه‌های دانشجویی و کارهای داوطلبانه اساتید چنین فعالیت‌هایی را انجام می‌دهند (مانند مرکز معماری کالج سیتی در نیویورک و کارگاه طراحی شهری ییل) [۲۸].

۲-۴- آموزش پایدار

به منظور سرعت بخشیدن به فرایند ایجاد جوامع پایدار، لزوم بازنگری در برنامه‌های آموزشی براساس چنین رویکردی امری ضروری است. اهمیت این موضوع در حرفه‌ها و رشته‌هایی که با محیط سروکار دارند، مانند طراحی شهری به مراتب بسیار بیشتر است. آموزش پایدار بر توسعه دانش، مهارت، دیدگاه‌ها و ارزش‌های پایدار به صورت همه جانبه تأکید دارد [۳۲]. از این رو «هدف از آموزش پایدار این است که مردم بتوانند نه تنها دانش کسب و تولید کنند، بلکه نسبت به مسئولیت تأثیرات، رفتار و تصمیمات خود در آینده و در جهان آگاه شوند. به طور کلی آموزش پایدار در مورد روش‌های پایدار زندگی و کار است» [۳۳].

این امر باید از فعالیت‌ها و کارکردهای نهادهای آموزشی آغاز شود و رهبری اثربخش در جهت توسعه پایدار را به عهده بگیرند تا به عنوان رویکرد اصلی آموزش، تمامی دانشجویان و کارکنان به آن متعهد باشند. تربیت دانشجویان به عنوان یک متخصص مسئول مستلزم آن است که دانش و مهارت لازم برای پایداری از طریق روش‌ها، ابزارهای آموزشی و به طور کلی برنامه‌های درسی دانشگاهی ارتقا یابد تا بتوانند به چالش‌های چندجانبه و اهداف گسترده پایداری و گسترش مرزهای آن کمک کنند [۳۴]. از این رو ضروری است که در رشته‌های معماری و طراحی شهری، توسعه پایدار تنها محدود به بهره‌وری موثر انرژی یا حفاظت از منابع نشود، بلکه با بکارگیری رویکردی چند-رشته‌ای که از تعهد و مهارت نشأت می‌گیرد به تقویت توانایی‌های کلیدی مانند مشارکت، تفکر انتقادی، تفکر سیستماتیک، خودآگاهی، حل مسئله و غیره پرداخته شود [۳۵].

برای کاربست موثر اصول پایداری در آموزش معماری و طراحی شهری، مصاحبه‌هایی را با برخی از دانشگاهیان در بیش از ۶۰ دانشکده طراحی محیط از ۳۰ کشور در سراسر جهان انجام داده است [۳۶]. این نتایج بدین صورت است: مشخص نمودن اهداف یادگیری در برنامه‌های دانشگاهی و در هر یک از دروس برنامه درسی، تعیین معیارهای ارزیابی، تأکید بر یادگیری مبتنی بر مسئله، توان‌مندسازی کارکنان و آشنایی آن‌ها با مباحث پایداری، تقویت مهارت خودارزیابی در دانشجویان، ترویج بکارگیری ابزارهای لازم برای کشف راه‌حل‌های متناسب با مراحل مختلف توسعه طراحی، برقراری تعادل بین خلاقیت و دقت در طرح‌های پیشنهادی، حمایت از تعامل کارکنان و دانشجویان با متخصصان خارجی در طول فرایندهای طراحی، توسعه روش‌های همکاری و انجام کارهای گروهی در کارگاه‌های چندرشته‌ای، و تأکید بر ارزش‌های اخلاقی و فرهنگی - اجتماعی توسعه پایدار.

جدول ۱. ویژگی‌های شیوه‌های آموزشی در طراحی شهری

روش‌ها	ویژگی‌ها
آموزش سنتی Colman (1987), Brown (2009), Hardy (1965), Moudon (1992), Palazzo (2011)	دانش: پیوند نظریه‌های معماری، معماری منظر و برنامه‌ریزی، تأکید بر دانش هنجاری، مهارت: مهارت‌های طراحی سه بعدی، مهارت‌های ارتباطی، برخورداری از چشمی تیزبین، تفسیر سیاست‌های برنامه‌ریزی به زبان طراحی
یادگیری پروژه‌محور Blumenfeld et al. (1991), Mahgoub (2015), Helle et al. (2006), Thomas (2000)	دانش: دانش کاربردی، دانش زمینه‌محور، دانش تحول‌آفرین، دانش مسئله‌محور مهارت: کسب مهارت‌های حرفه‌ای، همکاری سه جانبه بین کارفرما، دانشجو و استاد، پرورش تفکر انتقادی، درک عمیق مطلب، توانایی انجام کارهای گروهی، تقویت مهارت خودتنظیمی، آزادی عمل دانشجویان در بکارگیری دانش و تجربه خود
یادگیری خدمات‌محور Bringle Angotti et al. (2011), and Hatcher (1995), Cabedo et al. (2018), Dienhart et al. (2000), Forsyth et al. (2016), Guile and Griffiths (2001), Neuman (2016), Price and Martello (1996), Rutti et al. (2016), Salam et al. (2019), Weiler et al. (2013)	دانش: دانش کاربردی، دانش زمینه‌ای، دانش چندفرهنگی، دانش چندرشته‌ای مهارت: پیوند نظر به عمل، کار با گروه‌های عمومی و بین رشته‌ای، درک مشکلات پیچیده، ارتقا درک چندفرهنگی از زمینه‌ها، تجزیه و تحلیل و ارائه راه‌حل‌های چندرشته‌ای و چندمقیاسی، درک عمیق از مطالب، تعامل شرکت-کنندگان ارزش: مشارکت در جامعه، دستیابی به حس رضایت و مفید بودن، تقویت حس مسئولیت اجتماعی و رهبری مدنی، افزایش آگاهی دانشجویان از شرایط اجتماعی، تمایل بیشتر برای شرکت در فعالیت‌های داوطلبانه

دانش: فراگیری دانش رفع چالش‌های پیچیده انسانی مبتنی بر اصول توسعه پایدار (ابعاد اجتماعی، اقتصادی، و زیست محیطی)، فراگیری دانش نحوه شرکت در یک فرایند عمومی و بهبود حکمروایی مهارت: تفکر انتقادی، تفکر سیستماتیک، حل مسئله، مشارکت و همکاری، تعامل با همه ذی‌نفعان، رهبری موثر، رفتار پایدار، خودرزیایی، مهارت شبکه‌سازی و غیره

ارزش: احساس مسئولیت در مورد عدالت محیطی، ارزش‌های اجتماعی مانند حقوق بشر، برابری جنسیتی، حمایت از فرهنگ‌های بومی، کمک به ایجاد یک جامعه شکوفا، اخلاقی و مدنی، پرورش ارزش‌های اخلاقی و فرهنگی - اجتماعی، تربیت متخصص مسئول، گسترش خدمات ملی و بین‌المللی، ترویج سبک زندگی پایدار

دیدگاه: پرورش دیدگاه‌های چندفرهنگی، دیدگاه جهانی و آینده‌نگر برای مسئولیت‌پذیری در قبال تأثیرات پیچیده تصمیم‌گیری

آموزش پایدار
Adomssent et al. (2007),
Altomonte et al. (2014),
EDUCATE (2012), Kopnina
and Meijers (2014), Lozano et
al. (2013), Shephard (2008),
Sterling (2010), UNESCO
(2004), Velazquez et al. (2006),
Wiek et al. (2011)

۳- روش‌شناسی

در این مقاله به منظور تدوین مدل مسئولیت‌پذیری اجتماعی برای آموزش طراحی شهری، روش‌شناسی مقاله در دو مرحله انجام گرفت: در گام اول مطالعات مسئولیت اجتماعی در مقیاس کلان آموزش عالی مرور شد. بدین منظور برای شناسایی مقالات احتمالی مرتبط با این موضوع، کلیدواژه «مسئولیت اجتماعی دانشگاه» از طریق پایگاه Google Scholar و Scopus در لیست عنوان مقاله جستجو گردید. علاوه بر آن، برخی گزارش‌ها و استانداردهای بین‌المللی مانند یونسکو ۱۹۹۸، ایزو ۲۶۰۰۰، و GUNi مورد مطالعه قرار گرفتند. هدف از این مرحله، فهم چستی رویکرد مسئولیت اجتماعی، شناسایی ابعاد و کاتالیزورهای متعدد آن، و در نهایت دستیابی به چارچوب نظری اولیه مدل مسئولیت اجتماعی دانشگاه بود.

در گام دوم، به منظور تطبیق چارچوب اولیه مسئولیت اجتماعی با بستر طراحی شهری، مقالات مرتبط با آموزش طراحی شهری مانند شماره ویژه آموزش طراحی شهری در مجله طراحی شهری و سایر مقالات مرتبط با شیوه‌های آموزشی در طراحی شهری مورد بررسی قرار گرفت. هم‌چنین سعی شد تا از طریق گفت‌وگو با برخی متخصصین این رشته چارچوب مذکور تدقیق گردد. بدین صورت که نویسندگان ابتدا پیش‌نویس اولیه‌ای از مراحل و مولفه‌های چارچوب مسئولیت اجتماعی را بر اساس مرور مطالعات تهیه کردند. این چارچوب شامل چهار مرحله و ۲۲ مولفه بود. سپس، متخصصان با حذف، ادغام یا افزودن برخی موارد، نظرات خود را در مورد هر یک از مولفه‌ها ارائه دادند و در نهایت پس از تدقیق چارچوب مذکور چارچوب مسئولیت اجتماعی برای آموزش طراحی شهری ارائه شد.

۴- مسئولیت اجتماعی دانشگاه

۴-۱- تعاریف مسئولیت اجتماعی دانشگاه

در دو دهه گذشته، موضوع مسئولیت اجتماعی و بکارگیری راهبردهای آن در بستر دانشگاه‌ها بسیار مورد توجه قرار گرفته است. طبق مطالعات و تعاریف مربوطه می‌توان اهداف رویکرد مسئولیت اجتماعی را در دانشگاه در چند دسته بیان نمود. در تعدادی از تعاریف بر مفاهیمی چون «تأثیرات»، «حل مشکلات» و «نیازها و توقعات ذی‌نفعان» تاکید شده است. با اشاره به این که دانشگاه‌ها بر محیط پیرامونی خود تأثیر می‌گذارند، در این تعاریف رویکرد مسئولیت اجتماعی به مثابه مدیریت اثرات دانشگاه به صورت اخلاقی و شفاف در نظر گرفته شده است تا بتوان به کاهش تأثیرات منفی و افزایش تأثیرات مثبت بر محیط و جامعه کمک کرد [۱، ۲، ۴، ۱۱، ۵۰]. هم‌چنین از آن-جایی که جامعه و جهان ما با چالش‌های مختلفی روبرو هستند، هدف از این رویکرد، ارائه راه‌حل‌های نوآورانه برای بسیاری از مشکلات مختلف اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی توسط دانشگاه‌ها تعریف شده است [۱، ۵۱، ۵۲]. علاوه بر آن براساس نظریه ذی‌نفعان نیز، در این دسته از تعاریف رویکرد مسئولیت اجتماعی، لزوم تعامل با ذی‌نفعان برای برآوردن نیازهای گروه‌های مختلف داخلی و خارجی از طریق مدیریت مسئولانه دانشگاه ضروری است [۴، ۱۲، ۵۳، ۵۴].

در گروهی دیگر از تعاریف بر مفاهیمی چون «توسعه پایدار»، «کیفیت زندگی» و «منفعت عمومی» تاکید زیادی شده است. براساس این تعاریف، هدف رویکرد مسئولیت اجتماعی، ایجاد آینده‌ای پایدار ترسیم شده است. در واقع این رویکرد کمک می‌کند تا با گفتگو و مشارکت با جامعه محلی، منطقه‌ای و جهانی، بتوان معیارهای توسعه پایدار را در فعالیت‌های روزمره، عملکردها و ساختارهای دانشگاه برای محافظت و تقویت سلامت و رفاه انسان‌ها و اکوسیستم‌ها دنبال نمود [۳، ۱۱، ۵۳، ۵۵-۵۹]. در این راستا دانشگاه باید وظایف و خروجی-های خود را مبتنی بر تعهد به برآوردن منافع جامعه تعریف کند [۶۰]. لذا اهمیت مسئولیت اجتماعی دانشگاه با بهبود شرایط و کیفیت زندگی انسان‌ها گره خورده است [۵، ۵۳، ۶۱-۶۶].

هم‌چنین آموزش «شهروندان مسئولیت‌پذیر» در بخشی دیگر از تعاریف نقش پررنگی دارد. بر این اساس، هدف دیگر دانشگاه‌ها، تربیت شهروندانی که می‌توانند از نظر سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی به جامعه‌ای عادلانه و مترقی کمک کنند، است. از این‌رو تقویت ارزش‌هایی چون تعهد مدنی در دانشجویان و کارکنان دانشگاهی به منظور ارائه خدمات اجتماعی به جوامع محلی خود اهمیت زیادی می‌یابد و دانشگاه‌ها باید زمینه مناسب برای تبدیل دانشجویان به متخصصانی نقاد، تحلیل‌گر و سازش‌گر را فراهم کنند. به عبارت دیگر هدف دانشگاه‌ها، تربیت شهروندان جهانی است که می‌توانند نقش مهمی در تضمین اهداف توسعه پایدار داشته باشند و به حل مسائل اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی کمک کنند [۵۴، ۵۸، ۶۳، ۶۷-۶۹].

۴-۲- مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه

به طور کلی مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه را می‌توان براساس ارزش‌های دانشگاه و عملکردهای آن شامل آموزش، پژوهش و خدمات طبقه‌بندی نمود که در ادامه به هریک از آن‌ها به تفصیل اشاره شده است:

ارزش‌های دانشگاه: در رویکرد مسئولیت اجتماعی، ارزش‌ها به عنوان نیروی محرکه و مبنای اقدامات، تصمیمات و عملکردهای دانشگاه محسوب می‌شوند. به گفته صاحب‌نظران، سه مولفه اصلی در زمینه ارزش‌ها در رویکرد مسئولیت اجتماعی، اخلاق، مشارکت، و شفافیت است. اخلاق به عنوان معیاری مهم برای ارزیابی عملکرد دانشگاه نقش مهمی در این رویکرد دارد [۵]. در واقع اخلاق وسیله‌ای برای اطمینان از درستی تصمیمات و اقدامات دانشگاه است و می‌تواند فعالیت‌های دانشگاه را بهبود دهد. هدف آن حاکمیت قانون، احترام به دیگران، توزیع عادلانه منابع، ایجاد برابری و تنوع در همه فعالیت‌ها، رفتار منصفانه با همه، پایبندی به تمامی ارزش‌های توسعه پایدار از طریق تنظیم ضوابط اخلاقی و برقراری یک مکانیزم نظارتی است [۳، ۴]. هم‌چنین شفافیت در این رویکرد به عنوان معیاری که به ذی‌نفعان اجازه می‌دهد تا از آمارها، تصمیمات و سیاست‌های دانشگاه آگاه شوند، اهمیت بسیار بالایی دارد. فراهم کردن دسترسی آزاد به اطلاعات، اشتراک‌گذاری منابع، انتشار نتایج فعالیت‌های دانشگاه و فراهم کردن زمینه مشارکت ذی‌نفعان در شکل‌گیری و به کارگیری سیاست‌های دانشگاه از جمله موارد قابل توجه در این حوزه است [۴، ۵۷]. علاوه بر آن مشارکت یکی دیگر از مولفه‌های کلیدی در این رویکرد است که از تعامل و همکاری با متخصصین رشته‌های دیگر و دانشگاه‌های هم‌تا گرفته تا مشارکت در جامعه و حتی جهان را شامل می‌شود؛ به طوری که بتوان از طریق وصل کردن فعالیت‌های دانشگاه (آموزش، پژوهش و خدمات) با جامعه، نیازها و سفارش‌های اجتماعی و اقتصادی را برطرف نمود [۶].

آموزش: در این رویکرد دغدغه اصلی به کارگیری یک فرآیند مستمر و با کیفیت برای تربیت شهروندان فعال و متعهد با هدف رفع نیازهای اقتصادی و اجتماعی جامعه از طریق یادگیری خدمات‌محور و یادگیری مادام‌العمر است [۴]. بدین معنا که یادگیری مادام‌العمر را می‌توان به عنوان فرآیند مستمر کسب مهارت‌ها و ارزش‌های دانش در طول زندگی یک فرد، از طریق تجربیاتی که در طول زندگی رسمی یا غیررسمی با آن‌ها مواجه می‌شود، تعریف کرد و یادگیری خدمات‌محور (یادگیری تجربی) به ترکیبی از فرصت‌های یادگیری ساختاریافته با عمل در جوامع اشاره دارد [۲۵]. لذا در این رویکرد تقویت مسئولیت اجتماعی و زیست محیطی در آموزش دانشجویان، فراهم کردن امکان دسترسی برابر به آموزش برای همه فارغ از مباحث جنسیتی، قومیتی و نژادی، تشویق بحث و گفت‌وگو، و پیوند آموزش با نیازهای جامعه و توسعه پایدار از مهم‌ترین ویژگی‌های این رویکرد است [۷۰].

پژوهش: در این رویکرد نوعی از فعالیت پژوهشی که هدف آن تولید و مدیریت اجتماعی دانش است؛ به عبارتی دیگر، به ایجاد تحول اجتماعی در جامعه برای حل مسائل از طریق همکاری میان متخصصین و مشارکت‌کنندگان جامعه می‌پردازد. از این‌رو پژوهش‌های مسئله‌محور، چند رشته‌ای و میان‌رشته‌ای، جامعه‌محور، مشارکتی و کارآفرینانه در مرکز توجه است تا از این طریق بتوان به رفع کمبودها و موانع شناختی توسعه پایدار کمک کرد [۴، ۶۱].

خدمات: جدای از خدمات آموزشی و پژوهشی دانشگاه، در این رویکرد خدماتی نظیر انجام مراقبت‌های بهداشتی، توجه به سلامت ذی‌نفعان، برقراری تعادل زندگی- کار، فراهم کردن امکانات فناورانه، حمایت‌های مالی (کمک هزینه تحصیلی، بورسیه، جایزه و...)، حمایت از برنامه‌های فرهنگی و ورزشی، برگزاری همایش‌ها و کنفرانس‌ها با دغدغه‌های عمومی، همکاری با سازمان‌های مردم‌نهاد، محلی و بین‌المللی، و انجام خدمات خیرخواهانه و داوطلبانه نیز اهمیت بسیاری دارد. برخی از این خدمات به دانشجویان و کارکنان و خانواده‌هایشان ارائه می‌گردد و برخی ممکن است همه بخش‌های جامعه را در برگیرد [۱۰، ۵۰].

۵- مسئولیت اجتماعی در رشته طراحی شهری

توجه به بحران‌های اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و به طور کلی پیدایش دغدغه برای نسل‌های آینده گرچه در نگاه توسعه پایدار مطرح شده است، اما عملی شدن آن از طریق بکارگیری رویکرد مسئولیت اجتماعی امکان‌پذیر است؛ به عبارتی نگاه مسئولیت اجتماعی می‌تواند فرآیندهای دستیابی به توسعه پایدار را آسان کند و با تاکید بر تربیت متفکرین دغدغه‌مند و مسئول در این جهت گام بردارد. لذا حرکت به سمت این رویکرد در رشته‌های دانشگاهی امری اجتناب‌ناپذیر خواهد بود. در ادامه برخی دلایل تفاوت مدل مسئولیت اجتماعی با دیگر مدل‌ها و رویکردهای آموزشی در طراحی شهری تشریح گردید است که عبارتند از: اهمیت اخلاق و ارزش‌های انسانی، جامعیت ذی-نفعان و مشارکت با آن‌ها، شیوه آموزش و پژوهش، و دیدگاه همه‌شمول و آینده‌نگر.

رویکرد مسئولیت اجتماعی ریشه در اخلاق دارد و معیار مطلوبیت عملکرد و فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی در یک دانشگاه و به طور خاص در یک رشته، اخلاق است [۳]. در واقع با تاکید بر اخلاق وظیفه‌محور، یکی از اهداف این رویکرد، ایجاد حس وظیفه و دغدغه در دانشجویان، اساتید و کارکنان است. به طوری که هدف آن پذیرفتن مسئولیت در قبال اثرات اجتماعی، اقتصادی و محیطی است؛ به عبارت دیگر مسئولیت اجتماعی بر تأثیرات ما بر محیط اطراف حکم‌فرما است و نه تنها بر آنچه نتیجه کوتاه‌مدت و محدود دارد دلالت دارد، بلکه با امور حیاتی و نظام‌مند جهان نیز در ارتباط تنگاتنگ است [۲، ۷۱]. در حالی که در آموزش‌های رایج طراحی شهری این دغدغه کمتر دیده می‌شود. لذا با توجه به این رویکرد در رشته طراحی شهری نیز مسئولیت‌پذیری در قبال اثرات اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و سلامت در پروژه‌ها و سیاست‌های شهری اهمیت بسیاری پیدا می‌کند و دامنه این مسئولیت‌پذیری به زمان حال و جوامع محلی ختم نمی‌شود، چرا که در این رویکرد، مسئولیت‌پذیری به معنای یک تعهد فرانسلی است [۷۲].

یکی دیگر از ویژگی‌های متمایزکننده این رویکرد از سایر رویکردها، جامعیت ذی‌نفعان و برآوردن نیازهای آن‌ها است؛ به طوری که از دانشجویان، اساتید، و کارمندان گرفته تا دانشگاه‌های همتا، نهادهای دولتی، نهادهای غیردولتی، محیط زیست و به طور کلی جامعه را در بر می‌گیرد و سعی می‌شود تا از طریق آموزش، پژوهش و خدمات، نیازهای هر یک از آن‌ها تامین گردد [۵۴]. از این‌رو در این رویکرد ابعاد مشارکت بسیار گسترده‌تر است؛ چرا که لازم رسیدن به توسعه پایدار را در تعامل و همکاری با تمامی ذی‌نفعان خود که مهم‌ترین آن جامعه است می‌داند و لذا عملکردها و فعالیت‌های خود را با آن‌ها و برای آن‌ها تنظیم می‌کند. بنابراین در این رویکرد گونه‌ای از فرایند طراحی جامعه‌محور مورد نظر است که امکان چشم‌اندازسازی دموکراتیک برای آینده شهرها فراهم گردد و از این طریق آرزوها و انتظارات ذی‌نفعان تامین شود [۷۳]. در واقع به جای کارگاه‌های انتزاعی در آموزش سنتی اولیه این رشته، مشاهده و فهم فعالیت‌های اجتماعی و ارتباط با ذی-نفعان اهمیت بیشتری پیدا می‌کند [۲۹].

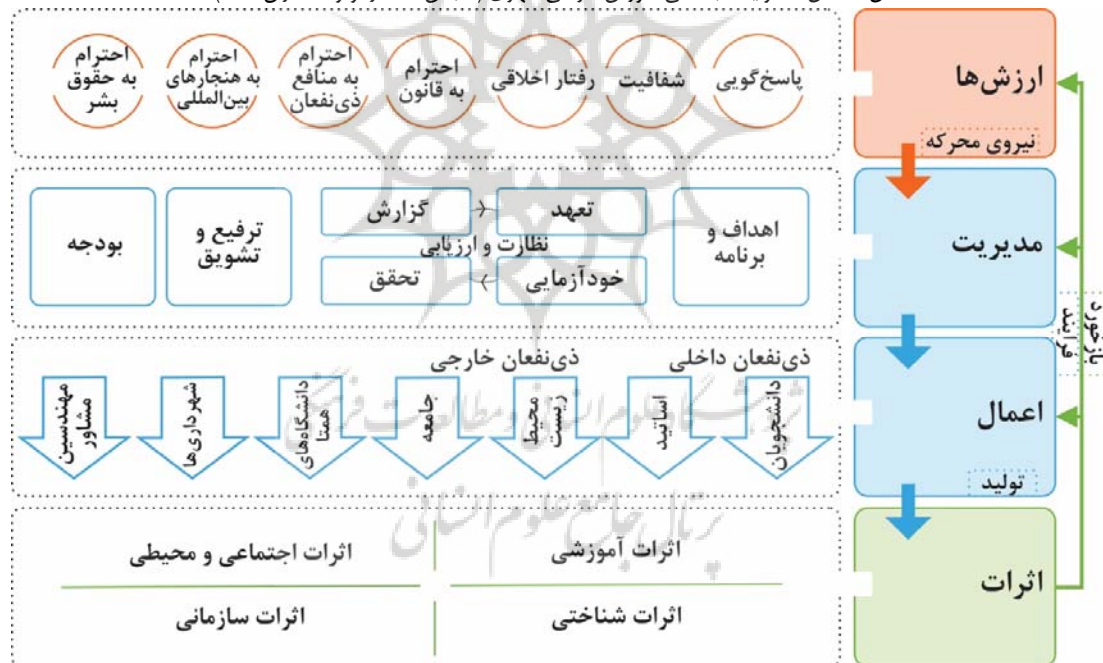
از نظر شیوه‌های آموزشی باید اشاره نمود که در رویکرد مسئولیت اجتماعی نیز از چهار شیوه یادگیری-یاددهی رایج در طراحی شهری یعنی سنتی، پروژه‌محور، خدمات محور و پایدار استفاده خواهد شد. به عبارتی دیگر یادگیری میان‌گروهی برای ارتباط میان رشته‌های معماری، معماری منظر، برنامه‌ریزی (در شیوه سنتی) [۳۸]، یادگیری از طریق انجام پروژه در محیط عملی [۲۴]، یادگیری از طریق خدمت رسانی به جوامع محلی برای حل مشکلات [۲۸]، و یادگیری شیوه‌های پایدار زندگی و کار در رویکرد مسئولیت اجتماعی نیز اهمیت دارد [۳۴]. با این تفاوت که در این رویکرد بر یادگیری فضیلت‌محور که هدف آن تربیت «طراحان شهری مسئول» است نیز تاکید می‌شود. از این‌رو بازتاب این موضوع در شیوه‌های آموزشی این رشته ضروری است.

علاوه بر آن، برخلاف سال‌های آغازین رشته طراحی شهری که تمرکز بر واحد همسایگی، فضاهای شهری، خیابان و غیره بوده است و عملاً دایره فعالیت طراحان شهری به طرح‌های کوچک مقیاس محدود می‌شد [۷۲، ۷۴]، در این رویکرد برخورداری از نگاه منطقه‌ای، جهانی و آینده‌نگر به ویژه در حل مسائل زیست محیطی اهمیت ویژه‌ای می‌یابد. هم‌چنین با توجه به حاکمیت اخلاق در این رویکرد، مفاهیمی چون آزادی، برابری، تنوع و همه‌شمولی اهمیت زیادی دارند؛ بدین معنا که تقویت نگاه چندفرهنگی، مسئولیت‌پذیری در قبال گذشتگان، حال و آیندگان، و پاسخ‌گویی در برابر انسان‌ها، حیوانات، جامدات، نباتات و به طور کلی محیط زیست از مهم‌ترین دغدغه‌های این رویکرد است. لذا در طراحی شهری مبتنی بر این رویکرد توجه به موضوعاتی نظیر سکونتگاه‌های غیررسمی، توجه به نیازهای جنسیتی و قومیتی، توجه به افراد ناتوان و به طور کلی شهرهای همه‌شمول بسیار ضروری است [۷۵-۷۷].

۶- مدل مسئولیت اجتماعی برای آموزش طراحی شهری

به منظور ارزیابی مسئولیت اجتماعی دانشگاه، لو و همکاران [۱۱] چارچوبی را از ترکیب مدل‌های مفهومی «مدیریت ذی‌نفعان دانشگاه» و «مدیریت راهبردی عملکرد»‌های آن ارائه نموده‌اند. این چارچوب شامل چهار بخش ارزش‌ها، مدیریت، عملکرد و اثرات است. اولین بخش چارچوب، یعنی ارزش‌ها، مربوط به تدوین سیاست‌هایی برای هدایت مسئولیت اجتماعی است. در بخش دوم به مدیریت سیستم شامل تعیین ساختار مدیریتی به منظور نظارت و ارزیابی، تعیین اهداف مسئولیت اجتماعی، برنامه‌ها، بودجه، و ارائه گزارش برای ارتباط با ذی‌نفعان پرداخته می‌شود. در بخش سوم، یک ماتریس راهبرد-ذی‌نفعان برای پیوند فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی با ذی‌نفعان کلیدی و راهبردهای دانشگاه تدوین می‌شود. در این ماتریس معیارهای مشخص و قابل سنجش برای ارزیابی مسئولیت‌پذیری اجتماعی هر یک از گروه‌های ذی‌نفعان و عملکردهای دانشگاه تعریف می‌شود. در بخش چهارم، به اثرات و مزایای مشارکت در مسئولیت اجتماعی دانشگاه برای گروه‌های ذی‌نفعان اشاره می‌شود. در این چارچوب، ارزش‌ها به عنوان نیروی محرکه‌ی فرایند مسئولیت‌پذیری اجتماعی عمل می‌کنند. سپس محصول این فرایند منجر به اثراتی می‌شود و اثرات به عنوان بازخورد برای اعتبارسنجی یا بازنگری مراحل قبلی عمل می‌کنند تا بتوان میزان تاثیرات مثبت را افزایش و اثرات منفی را کاهش داد. در حالی که در مدل لو صرفاً به بخش‌های اصلی چهارگانه چارچوب مسئولیت اجتماعی اشاره شده بود. در پژوهش حاضر زیرمجموعه‌های الگوی مسئولیت اجتماعی برای آموزش طراحی شهری در چهار بخش مذکور از طریق مباحثه با متخصصین این رشته و مرور مطالعات توسط مولفین دسته‌بندی و پیشنهاد گردید.

شکل ۱. مدل مسئولیت اجتماعی آموزش طراحی شهری (اقتباس شده از لو و همکاران [۱۱])

۶-۱- ارزش‌ها

هر سازمانی بایستی براساس یک سری استانداردها، راهنما، قوانین، و اصول درست پذیرفته شده در موقعیت‌های مختلف عمل و رفتار کند. در این زمینه ایزو ۲۶۰۰۰ [۵۹] هفت اصل برای مسئولیت اجتماعی را شمرده است که پژوهش حاضر این اصول را در بستر گروه طراحی شهری از طریق گفت‌وگو با متخصصین بازتعریف نموده است.

پاسخ‌گویی: یک سازمان بایستی نسبت به اثراتی که بر جامعه، اقتصاد، و محیط زیست از طریق تصمیمات و اعمال خود می‌گذارد، پاسخ‌گو باشد [۲]. برای این منظور پاسخ‌گویی نسبت به اثرات ایجاد شده بر دانش، مهارت، ارزش‌ها و دیدگاه‌های دانشجویان [۳۲]، نسبت

به تاثیرات اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی تحقیقات و پروژه‌های شهری، و همچنین نسبت به وضعیت اشتغال و کیفیت زندگی دانش-آموختگان [۷۸] از جمله مواردی هستند که می‌تواند مسئولیت‌پذیری گروه طراحی شهری را ارتقا دهند.

شفافیت: یک سازمان بایستی در تصمیمات و فعالیت‌های خود شفافیت داشته باشد [۴]؛ به طوری که سیاست‌ها، تصمیمات، و فعالیت‌های خود را در فرآیندی روشن، دقیق، کامل، و منطقی انجام دهد و گزارش عملکرد خود را به صورت قابل فهم، به موقع، و مستقیماً در دسترس قرار دهد تا به ذی‌نفعان امکان ارزیابی آن‌ها را بدهد. از این‌رو بهتر است که یک گروه طراحی شهری دارای مسئولیت‌پذیری اجتماعی در چشم‌انداز، برنامه‌های اقدام، و فعالیت‌های خود در حوزه‌های مدیریت، آموزش، پژوهش، و خدمات، در روش‌ها و رویکردهای یادگیری-یاددهی، در شیوه‌های ارزیابی دانشجویان و روش‌های ترفیع اساتید، در اهداف، ماهیت، و مکان تمامی پروژه‌های شهری که از سمت گروه و دانشگاه انجام می‌شود، در شیوه‌های تامین منابع مالی خود، و موارد مشابه شفافیت داشته باشد [۵۹].

رفتار اخلاقی: اساس رفتار یک سازمان بهتر است که مبتنی بر ارزش‌هایی چون صداقت، برابری، و تعهد در برابر تاثیراتی که از طریق اعمال و تصمیمات خود بر منافع ذی‌نفعان می‌گذارد، باشد [۷۹]. در این راستا اخلاق در گروه طراحی شهری می‌تواند از طریق تدوین ضوابط اخلاقی در حوزه‌های تصمیم‌گیری و تعامل با دیگران برای هر یک از ذی‌نفعان (دانشجویان، اساتید و کارکنان)، ایجاد مکانیزمی برای ارتقاء، نظارت، و کنترل آن ضوابط اخلاقی، گزارش رفتارها و اعمال غیراخلاقی در گروه [۸۰]، التزام به اصول اخلاقی در فرایندهای پژوهشی هم‌چون استناددهی، حفظ حریم خصوصی افراد در مصاحبه‌ها، پرسش‌نامه‌ها، ضبط صوت، عکاسی، و فیلم‌برداری، جلوگیری از تضاد منافع برای داوری و ارزیابی عملکرد دانشجویان، اساتید، پایان‌نامه‌ها، مقالات، و پروژه‌های شهری دنبال شود.

احترام به منافع ذی‌نفعان: یک سازمان بایستی علاوه بر حقوق قانونی هر یک از ذی‌نفعان خود به منافع آن‌ها نیز احترام گذارد [۵۴]. برای این منظور در گروه طراحی شهری بهتر است تا نظرات و پیشنهادهای دانشجویان و اساتید در انتخاب و تصمیمات گروه از طریق نشست‌های مشترک، مصاحبه، پرسش‌نامه و... در نظر گرفته شود و به ویژه به کسانی که می‌توانند تاثیر چشمگیرتری بر فعالیت‌های گروه داشته باشند، بهای بیشتری داده شود. همچنین گروه با ذی‌نفعان خارجی (جامعه، محیط زیست، شهرداری‌ها، و مهندسين مشاور) مشارکت داشته باشد و نیازها و مسائل آن‌ها را در تعیین چشم‌انداز و اهداف خود در نظر بگیرد.

احترام به قانون: در یک سازمان بایستی حاکمیت قانون به عنوان مرجع بالادست باشد و منافع هیچ سازمان و فردی فراتر از آن قرار نگیرد. برای این منظور احترام به قانون در گروه طراحی شهری می‌تواند از طریق آگاهی‌رسانی قوانین و مقررات آموزشی و پژوهشی برای ترویج، اجرا و نظارت، مشارکت در تدوین قوانین و مقررات شهرسازی نیز با نهادهای مربوطه، ترویج قوانین شهرسازی در دانشجویان از طریق ارائه دروس مربوطه، و تاکید بر رعایت حقوق عمومی در فرآیند انجام پروژه‌های شهری و تهیه اسناد و ضوابط شهری پیگیری شود.

احترام به رفتارهای هنجاری بین‌المللی: یک سازمان در عین التزام به قوانین بایستی نسبت به هنجارهای بین‌المللی نیز احترام گذارد [۵۹]. از این‌رو در رشته طراحی شهری، همکاری با نهادهای بین‌المللی برای توجه به هنجارهای زیست محیطی و حل چالش‌های جهانی نظیر تغییرات اقلیمی، گرم شدن زمین، و غیره، و همچنین توجه به اهداف توسعه پایدار در مقیاس جهانی و ارائه گزارش‌های جهانی در این زمینه ضرورت دارد.

احترام به حقوق بشر: در این زمینه احترام به دانشجویان با زمینه‌های متفاوت فرهنگی و اجتماعی به ویژه در دانشگاه‌های بین‌المللی [۸۰، ۸۱]، فراهم کردن فرصت برابر برای آنان فارغ از مباحث جنسیتی، قومی، و نژادی، و همچنین ادغام اهداف رویکرد چندفرهنگی در طراحی فضاهای شهری ضروری است.

جدول ۲. بعد ارزش‌ها در چارچوب مسئولیت اجتماعی آموزش طراحی شهری

ارزش‌ها	پاسخ‌گویی
پاسخ‌گویی در برابر اثرات تربیتی بر دانشجویان (دانش، مهارت، ارزش‌ها و دیدگاه‌ها)	
پاسخ‌گویی در برابر اثرات اجتماعی، اقتصادی و محیطی پروژه‌های شهری انجام شده توسط گروه	
پاسخ‌گویی در برابر اثرات اجتماعی، اقتصادی و محیطی تحقیقات، پایان‌نامه‌ها، مقالات، کتب و غیره	
دغدغه‌مند بودن در برابر وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان طراحی شهری	

شفافیت	<ul style="list-style-type: none"> - روشن بودن چشم انداز، اهداف و برنامه‌های گروه در حوزه های آموزش، پژوهش و خدمات - شفاف بودن روش‌ها و رویکردهای یادگیری و تدریس - شفاف بودن روش‌های ارزیابی دانشجویان و ارتقاء اساتید گروه - شفافیت در مورد اهداف و موقعیت پروژه‌های شهری انجام شده توسط گروه و دانشگاه - روشن بودن منابع مالی گروه
رفتار اخلاقی	<ul style="list-style-type: none"> - طراحی مکانیزمی برای توسعه، نظارت و کنترل ضوابط اخلاقی - تدوین ضوابط اخلاقی در حوزه‌های تصمیم‌گیری و ارتباط با دیگران برای هر یک از ذی‌نفعان (اساتید و دانشجویان) - توجه به مباحث اخلاقی در انجام تحقیقات و روش‌ها و ابزارهای پژوهش همانند مصاحبه، پرسش‌نامه، فیلم‌برداری، عکاسی و غیره - گزارش رفتار و فعالیت‌های غیر اخلاقی در گروه
احترام به منافع ذی‌نفعان	<ul style="list-style-type: none"> - شناسایی نیازهای دانشجویان و اساتید و انعکاس آن‌ها در اهداف و تصمیمات گروه - شناسایی نیازهای ذی‌نفعان خارجی (شهرداری‌ها، دفاتر مهندسی مشاور، دانشگاه‌های همتا، محیط زیست و جامعه) و انعکاس آن‌ها در چشم‌اندازهای گروه - توجه بیشتر به افرادی که فعالیت‌های آنان اثر بیشتری بر عملکرد گروه دارد
احترام به قانون	<ul style="list-style-type: none"> - اطلاع‌رسانی همگانی از قوانین آموزشی و پژوهشی گروه برای کنترل و نظارت بهتر بر رعایت آن‌ها - مشارکت گروه طراحی شهری در تدوین قوانین و مقررات شهرسازی - ترویج قوانین شهرسازی در دانشجویان از طریق تعریف دروس مربوطه - در نظر گیری حقوق عامه در انجام پروژه‌های شهرسازی و تولید اسناد شهری توسط گروه و دانشگاه
احترام به هنجارهای بین-المللی	<ul style="list-style-type: none"> - توجه به هنجارهای زیست محیطی در حل چالش‌های جهانی هم‌چون تغییرات اقلیمی، گرم شدن زمین و غیره - توجه به اهداف توسعه پایدار در مقیاس جهانی و فراهم نمودن گزارش‌های مربوطه از عملکرد گروه و دانشگاه در این زمینه
احترام به حقوق بشر	<ul style="list-style-type: none"> - رعایت حق آزادی دانشجو و اساتید - احترام به عقاید مختلف دانشجویان و اساتید - برخورد یکسان با دانشجویان از زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی متفاوت - احترام به حقوق برابر دانشجویان و اساتید فارغ از مباحث جنسیتی - ضرورت توجه به تفاوت‌های فرهنگی در مبانی طراحی شهری و طراحی شهرها با توجه به جوامع چند فرهنگی امروز

۶-۲- مدیریت

مدیر گروه طراحی شهری بایستی به تمام اصول ذکر شده در بخش قبل متعهد باشد؛ این بدان معناست که اولاً فرایندهای مدیریتی، تصمیم‌گیری، انتخاب، و ارزیابی در گروه براساس اخلاق انجام گیرد. دوم، اقدامات و تصمیمات گروه مبتنی بر شفافیت و پاسخ‌گویی باشد [۸۲]. سوم، گروه بهتر است که با همه ذی‌نفعان خود همکاری کند و امکان نقد عملکرد خود را برای آنان فراهم کند. چهارم، رعایت قانون، استانداردها و هنجارها در گروه لازم است [۷۸]. فعالیت‌های مدیریتی شامل چشم‌اندازسازی، هدف‌گذاری، سیاست‌گذاری، ارزیابی و نظارت، ارتقا و تشویق و انجام امور مالی است [۱۱] که در ادامه به تشریح آن‌ها پرداخته شده است:

اهداف / برنامه‌ها: لازم است چشم‌اندازها و ماموریت‌های گروه طراحی شهری در راستای توسعه شهرهای پایدار باشد و اهداف آن نیز برآمده از مشکلات واقعی شهرها باشد. بدین منظور بایستی مشکلات شهرها در همه ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی در مقیاس-های محلی، ملی و منطقه‌ای با همکاری همه ذی‌نفعان و سایر گروه‌های مرتبط مانند معماری، معماری منظر و برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای شناسایی شود [۸۱، ۸۳، ۸۴]. لازم به ذکر است که با توجه اقتضائات مکان و زمان، بازنگری اهداف و برنامه‌های گروه در بازه‌های مشخص ضروری است.

نظارت: برای مدیریت درست یک گروه طراحی شهری دارای مسئولیت‌پذیری اجتماعی لازم است چهار گام در نظر گرفته شود [۲]. ۱) تعهد: اولین گام مربوط به راهنمایی و هدایت کلیه اعضای گروه طراحی شهری (دانشجویان و دانشکده‌ها) در انجام فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی از طریق برقراری ارتباط، گزارش و مشارکت است. اگرچه نیاز به ایجاد کارگروهی ویژه برای برنامه‌ریزی، توسعه، ارتقا، و ارزیابی اقدامات مسئولانه اجتماعی ضروری است، اما همه اعضای گروه طراحی شهری باید بدان متعهد شوند. ۲) خودآزمایی: در این گام، گروه

میزان عمل به اقدامات مسئولیت اجتماعی را برای شناسایی نقاط قوت، ضعف و حوزه‌های بهبود خود ارزیابی می‌کند. خودآزمایی می‌تواند از طریق نظرسنجی، مصاحبه و سایر روش‌های دیگر در چهار حوزه اصلی انجام گیرد: الف) گروه مسئول: گروه چگونه باید سازماندهی شود تا به گروهی مسئول در ابعاد اجتماعی و زیست محیطی تبدیل شود؟ (ب) آموزش حرفه‌ای: گروه چگونه باید سازماندهی شود تا بتوان شهروندانی مسئول را تربیت کرد؟ (ج) مدیریت اجتماعی دانش: گروه چگونه باید سازماندهی شود تا دانش تولیدی آنان به بهبود کیفیت شهرها کمک کند؟ (د) مشارکت اجتماعی: گروه چگونه باید سازماندهی شود تا بتواند با جامعه ارتباط برقرار کند و به توسعه شهرهای پایدار کمک کند؟ (۳) تحقق: این گام شامل آگاهی‌رسانی نتایج خودآزمایی در هر حوزه است و بایستی خلاصه‌ای از نتایج اصلی، انتخاب حوزه‌های بهبود، تعریف پروژه‌های بهبود و دلایل انتخاب آن‌ها را در برگیرد. (۴) گزارش و ارتباطات: گزارش بخشی اساسی از فرایند مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. یک گزارش معتبر در مورد اقدامات مسئولیت اجتماعی شامل نتایج خودآزمایی، اقدامات انجام شده، نتایج به دست آمده از انجام پروژه‌های توسعه یافته، توصیه‌ها و کارهای آینده است.

ارتقا / تشویق: گروه بهتر است با طرح‌ریزی یک سری بسته‌های تشویقی، اقدامات مربوط به مسئولیت اجتماعی دانشجویان و اساتید را مهم بداند [۱۷۸]. بدین ترتیب، یکی از معیارهای ارزیابی دانشجویان در کلاس‌ها، پذیرش در دوره دکتری، اهدای بورس‌های تحصیلی و موارد مشابه می‌تواند براساس تعهد آن‌ها به فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی باشد. همچنین، معیارهای ارتقا مرتبه اساتید در گروه بهتر است به جای این که تنها براساس میزان تولید مقاله و کتاب باشد، با توجه به پایبندی آنان به فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی صورت بگیرد.

بودجه: تامین منابع مالی و بودجه برای تحقق‌پذیری برنامه‌های راهبردی جهت انجام خدمات اجتماعی و فعالیت‌های زیست محیطی در گروه امری ضروری است. برای این منظور، لازم است تا گروه شهرسازی حمایت مالی شهرداری‌ها و سایر سازمان‌های مرتبط را از طریق تامین اهداف و نیازهای آنان جلب کند. همچنین، راه‌اندازی بنیاد خیریه‌ای با هدف توسعه طرح‌های شهری و ایجاد شهرهای پایدار می‌تواند راه‌گشا باشد.

جدول ۳. بعد مدیریت در چارچوب مسئولیت اجتماعی آموزش طراحی شهری

مدیریت	
اهداف / برنامه‌ریزی	<ul style="list-style-type: none"> - تنظیم چشم انداز گروه در توسعه شهرهای پایدار در مقیاس‌های محلی و ملی - انعکاس مسائل شهرهای محلی در تمامی ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی در اهداف و چشم‌انداز گروه - همکاری و مشارکت با ذی‌نفعان در تدوین چشم‌انداز و اهداف گروه - بازنگری اهداف و ماموریت‌های گروه به صورت مستمر با توجه به نیازهای زمان و مکان
نظارت و ارزیابی	<ul style="list-style-type: none"> - تعهد: راهنمایی دانشجویان و اساتید در انجام اعمال مسئولیت اجتماعی از طریق ارتباط، گزارش و مشارکت؛ و تعیین یک تیم مشخص برای برنامه‌ریزی، توسعه و ارزیابی اعمال مسئولیت اجتماعی در گروه - خودآزمایی: شناسایی نقاط ضعف و قوت عملکرد گروه در چهار حوزه گروه مسئول، دانشجوی مسئول، مدیریت اجتماعی دانش، و توسعه اجتماعی - تحقق و اجرا: تعیین حوزه‌های لازم برای بهبود عملکرد گروه، تعیین اقدامات لازم برای بهبود هر یک از حوزه‌های مشخص شده، تعریف پروژه‌های لازم برای بهبود و ذکر دلایل انتخاب آن‌ها - گزارش و ارتباط: گزارش از نتایج خودآزمایی‌ها، نتایج اقدامات انجام شده در جهت بهبود کیفیت گروه، اقدامات آینده برای بهبود عملکرد گروه، و توصیه‌ها و کارهای آینده
ارتقا و تقدیر	<ul style="list-style-type: none"> - تقدیر از دانشجویان و اساتید متعهد به مسئولیت اجتماعی - توجه به معیارهای مربوط به مسئولیت‌های محیطی و اجتماعی در پذیرش دانشجویان، اهدا کمک هزینه و بورسیه تحصیلی - توجه به فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی در ارتقاء مرتبه علمی اساتید
بودجه	<ul style="list-style-type: none"> - ارتباط با شهرداری‌ها و نهادهای مربوطه برای جلب حمایت مالی از پژوهش‌ها - راه‌اندازی خیریه برای توسعه شهرهای پایدار

۶-۳- اعمال و فعالیت‌ها

دانشگاه برای انجام مسئولیت اجتماعی خود بایستی فعالیت‌هایی را در قبال هر یک از ذی‌نفعان مربوطه انجام دهد تا از این ره بتواند اثرات مثبت اجتماعی و زیست محیطی بر جای گذارد و در نهایت گامی در جهت توسعه پایدار بردارد. بدین منظور در گروه طراحی شهری، ذی-

نفعان داخلی شامل دانشجویان و اساتید و ذی‌نفعان خارجی شامل جامعه، محیط زیست، شهرداری‌ها، و مهندسی‌ن مشاوران شناسایی شدند و اعمالی که گروه طراحی شهری در دانشگاه‌ها بایستی در قبال هر یک از آن‌ها انجام دهد از طریق گفت‌وگو با متخصصین و مرور ادبیات بازتعریف گردید.

دانشجویان: اعمال دانشگاه‌ها در قبال دانشجویان شامل افزایش کیفیت برنامه درسی، برابری و تنوع، رفاه دانشجویان، ایجاد مسئولیت اجتماعی و زیست محیطی، ایجاد کانال‌های درخواست و شکایت، مشارکت و ارتباط، و تدوین ضوابط هدایت مسئولیت اجتماعی می‌شود [۱۱]. به همین خاطر در گروه طراحی شهری به منظور افزایش کیفیت آموزشی و برنامه درسی بهتر است دروس مربوط به توسعه پایدار، مسائل اجتماعی، مباحث زیست محیطی، مباحث فرهنگی، اخلاق حرفه‌ای، دانش مسئولیت اجتماعی، و سمینارهای مسئله‌محور مورد توجه قرار گیرد [۲۴، ۳۴، ۵۵، ۵۷، ۷۰، ۷۷، ۸۵]. هم‌چنین برای اتصال نظر به عمل و تقویت مهارت‌هایی چون حل مسئله، کارگروهی، و خودتنظیمی می‌توان از رویکرد پروژه‌محور و برای پرورش ارزش‌هایی چون مسئولیت اجتماعی، افزایش مشارکت در جامعه، انجام فعالیت‌های بشردوستانه و داوطلبانه می‌توان از رویکرد خدمات‌محور در کارگاه‌های طراحی شهری استفاده نمود [۲۴، ۲۸، ۷۰]. علاوه بر آن بایستی دانشجویان را برای اهداف بازار کار پس از ترک دانشگاه آماده کرد [۷۸] و بتوان با استفاده از یادگیری مشارکتی و مستقل، دانش را در جامعه بکار گرفت و فراتر از چارچوب کلاس رفت [۸۶]. در حوزه رفتار و ارتباطات نیز گروه طراحی شهری بهتر است با دانشجویان مسئولانه رفتار کند، حقوق و آزادی عمل آنان را تضمین کند، در کلاس‌ها با تمامی دانشجویان با زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی متفاوت به صورت برابر رفتار کند، به عقاید و نظرات متفاوت آن‌ها در کلاس‌ها احترام گذارد، به دانشجویان با ناتوانایی‌های خاص توجه ویژه داشته باشد، راه‌های ارتباطی برای ابراز درخواست و شکایات آنان را فراهم کند، و برای هدایت اقدامات مسئولیت اجتماعی آنان ضوابطی را تنظیم کند [۷۸، ۸۱]. در حوزه رفاه دانشجویی نیز، اقدامات گروه طراحی شهری شامل فراهم کردن امکان دسترسی برابر به منابع و امکانات لازم برای همگی دانشجویان، کاهش هزینه‌های آنان، فراهم کردن کمک هزینه از منابع دولتی و خصوصی برای تحقیقات دانشجویان، تدوین برنامه‌های سلامت و تغذیه مناسب برای آنان، و فراهم نمودن کتابخانه و اتاق مطالعه مناسب و مجهز می‌شود [۶، ۸۶].

اساتید: به صورت کلی مسئولیت‌های گروه در قبال اساتید بر حمایت و رعایت انصاف تأکید دارد و شامل ارزیابی شیوه تدریس معلمان، رفتار برابر فارغ از مباحث جنسیتی، نژادی و قومی، فراهم کردن فرصت‌های برابر، تقویت حس مشارکت و همکاری بین اساتید در انجام پروژه‌ها و مطالعات مشترک، ایجاد تعادل کار و زندگی، توجه به برنامه سلامت و تغذیه آن‌ها، تشویق و حمایت از آن‌ها برای انجام پژوهش‌ها و پروژه‌های دارای اثرگذاری اجتماعی و زیست محیطی، تدوین ضوابط هدایت مسئولیت اجتماعی، تضمین رسیدگی سریع به شکایات‌ها و درخواست‌های آنان، و پرداخت دستمزد منصفانه می‌شود [۱۱، ۵۵، ۶۰، ۷۸، ۸۴].

محیط زیست: فعالیت‌های گروه در این زمینه هم در محیط دانشگاه و هم در بستر شهرها انجام می‌گیرد. بدین صورت که گروه می‌تواند با توسعه سیاست‌های سبز در دانشگاه برای اهدافی چون بازیافت، مصرف انرژی، آلودگی، و غیره در کنار سایر گروه‌ها و رشته‌های مرتبط به مدیریت سبز دانشگاه کمک کند [۶۰]. هم‌چنین به منظور پایداری زیست محیطی شهرها، اقداماتی از قبیل طراحی شهرها و محلات سلامت محور و پایدار در کارگاه‌های طراحی شهری، تولید اسناد و راهنمای طراحی شهری سبز در مقیاس‌های محلی، شهری، و ملی، ترویج مسئولیت‌های زیست محیطی در میان دانشجویان و اساتید با انجام فعالیت‌های دوست‌دار محیط زیست، همکاری با انجیوهای محیط زیست در انجام فعالیت‌های داوطلبانه، ترویج سبک زندگی سبز در دانشجویان و اساتید می‌تواند موثر باشد [۷۸، ۸۲، ۸۷، ۸۸].

جامعه: اقدامات گروه طراحی شهری در قبال جامعه شامل شناسایی مشکلات شهری جوامع محلی و حل آن‌ها از طریق یادگیری خدمات‌محور، تأکید بر عدالت فضایی، تعاملات اجتماعی و سرمایه اجتماعی در شهرها در آموزش و پژوهش، مشارکت با جامعه در فرایندهای انجام پروژه‌های شهری، و افزایش آگاهی عمومی در مورد سبک زندگی پایدار شهری می‌شود.

دانشگاه‌های هم‌تا: همکاری میان دانشگاه‌ها می‌تواند در نتایج آموزش و پژوهش موثر باشد [۸۲]. مسئولیت‌های گروه در قبال دیگر دانشگاه‌های محلی و دیگر گروه‌های مرتبط مانند معماری، معماری منظر، و برنامه‌ریزی شهری شامل احترام متقابل، اشتراک منابع، و ایجاد شبکه به منظور حل مسائل محلی شهرها از طریق برگزاری کنفرانس، کارگاه‌ها و ورکشاپ‌ها می‌شود. علاوه بر آن ایجاد حلقه‌های ارتباطی با طراحان شهری در دانشگاه‌های بین‌المللی به منظور دستیابی به تجربیات و دانش جهانی و کمک به حل مسائل زیست محیطی در جهان از قبیل تغییرات اقلیمی، گرم شدن زمین، و غیره می‌تواند راه‌گشا باشد [۷۸].

شهرداری‌ها: یکی دیگر از ذی‌نفعان گروه طراحی شهری در دانشگاه‌ها، شهرداری‌ها هستند. گروه بایستی یک مکانیزم نظام‌مند با این نهادها برای جلب حمایت‌های اجرایی و مالی از پایان‌نامه‌ها و پژوهش‌ها برقرار کند و موضوعات پژوهشی و آموزشی خود را در راستای

نیازها و مهارت‌های مورد نیاز آن‌ها قرار دهد و در تولید اسناد راهنما و ضوابط هدایت شهرها با این نهادها همکاری کند. هم‌چنین به آموزش کارمندان شهرداری و نهادهای ذی‌ربط به منظور ارتقاء دانش و مهارت‌های آن‌ها متناسب با دانش و فناوری‌های نو در حوزه شهرسازی مبادرت ورزد.

مهندسين مشاور: از ديگر ذی‌نفعان گروه طراحی شهری، دفاتر مهندسين مشاور هستند که به عنوان حلقه واسطه دانشگاه و جامعه عمل می‌کنند. به همین منظور گروه بایستی ارتباط مستمر خود را با این دفاتر از طریق برگزاری نشست‌های دوره‌ای حفظ کند تا زمینه اشتراک دانش و تجارب میان آن‌ها فراهم گردد و مباحث نظری در بستر عملی شهرها در قالب انجام پروژه‌های مشترک به کار گرفته شود. علاوه بر آن گروه بایستی دانش و مهارت‌های حرفه‌ای مورد نیاز برای کار در این دفاتر را در دانشجویان پرورش دهد و فرصت کارآموزی در این دفاتر را برای آنان فراهم کند [۵۵].

جدول ۴. بعد فعالیت‌ها در چارچوب مسئولیت اجتماعی آموزش طراحی شهری

ذی‌نفعان و فعالیت‌ها	
دانشجویان	<p>کیفیت برنامه درسی</p> <ul style="list-style-type: none"> - توجه به توسعه پایدار، نیازهای اجتماعی، مباحث زیست محیطی، مباحث فرهنگی، محتوای اخلاقی در برنامه درسی - ضرورت برگزاری سمینارهای مسئله‌محور - تاکید بر یادگیری زمینه‌محور و مکان‌محور - تاکید بر یادگیری پروژه محور برای ارتباط تئوری به عمل، پیدا کردن مهارت مسئله‌یابی، کارگروهی، خودتنظیمی و غیره - تاکید بر یادگیری خدمات‌محور به ویژه در کارگاه‌های طراحی شهری برای مشارکت در جامعه، تقویت حس مسئولیت اجتماعی و انجام کارهای داوطلبانه - تاکید بر تولید دانش و انجام پژوهش‌های میان رشته‌ای و فرارشته‌ای - تسهیل یادگیری مستقل و مشارکتی فراتر از کلاس - آموزش دانشجویان بر اساس نیازهای بازار حرفه <p>رفتار و ارتباط</p> <ul style="list-style-type: none"> - رفتار مسئولانه با دانشجویان - رفتار برابر با تمامی دانشجویان با زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی متفاوت - توجه ویژه به دانشجویان ناتوان - ایجاد راه ارتباطی برای درخواست‌ها و شکایات دانشجویان - تدوین ضوابط مسئولیت اجتماعی برای راهنمایی دانشجویان <p>امکانات رفاهی</p> <ul style="list-style-type: none"> - فراهم کردن دسترسی برابر به امکانات و منابع - کاهش هزینه‌های دانشجویان - فراهم کردن کمک هزینه برای تحقیقات آنان - اهمیت به برنامه‌ریزی سلامت روانی و جسمانی دانشجویان - فراهم کردن کتابخانه و اتاق‌های مطالعه مجهز

اساتید	<ul style="list-style-type: none"> - تقویت حس همکاری و مشارکت میان اساتید در پروژه‌ها و مطالعات مشترک - تشویق و حمایت اساتید در انجام پژوهش‌های موثر در جامعه و محیط زیست - رفتار برابر با اساتید بدون در نظرگیری مباحث عقیدتی، جنسیتی، قومیتی و غیره - حقوق مالی منصفانه - فراهم کردن فرصت‌های برابر برای آنان - حمایت از فعالیت‌های فرهنگی آن‌ها - تعادل کار-زندگی - اهمیت به برنامه ریزی سلامت آن‌ها - تضمین رسیدگی منصفانه و سریع به درخواست‌ها و شکایات آنان - تدوین ضوابط هدایت مسئولیت اجتماعی برای آن‌ها
دانشگاه‌های همتا	<ul style="list-style-type: none"> - همکاری و مشارکت با دانشگاه‌های محلی و سایر گروه‌های مرتبط (معماری، معماری منظر و برنامه‌ریزی) در دانشگاه در کمک به حل مسائل شهری - احترام متقابل بین آن‌ها - ایجاد شبکه میان آن‌ها برای اشتراک دانش و تجربه با یکدیگر - همکاری با دانشگاه‌های بین‌المللی برای انتقال تجربیات و دانش جهانی و همچنین پرداخت به چالش‌های جهانی زیست محیطی
شهرداری‌ها	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد مکانیزمی برای ارتباط با شهرداری‌ها به منظور دریافت حمایت مالی و اجرایی برای پایان‌نامه‌ها و تحقیقات - توجه به نیازهای مورد نیاز این نهادها در آموزش و تحقیقات گروه - همکاری با آنان در تولید اسناد هدایت شهری - آموزش کارکنان این نهادها برای آشنایی با دانش و فناوری‌های نو در طراحی شهری
دفتر مهندسی مشاور	<ul style="list-style-type: none"> - اشتراک دانش و تجربیات میان گروه و دفاتر برای ارتباط بهتر تئوری و عمل در شهر - توجه به دانش و مهارت‌های مورد نیاز این دفاتر در آموزش دانشجویان - همکاری با این دفاتر به منظور فراهم کردن فرصت‌های کارآموزی برای دانشجویان
محیط زیست	<p><u>محیط دانشگاه</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - مشارکت در مدیریت سبز دانشگاه و توسعه سیاست‌های سبز در موضوعات بازیافت، مصرف انرژی، کاهش آلودگی و پایدار در دانشگاه <p><u>محیط شهرها</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - تمرکز کارگاه‌ها بر طراحی محله‌ها و شهرهای سبز - تولید اسناد سبز در مقیاس‌های محلی، شهری و ملی - تقویت مسئولیت زیست‌محیطی در دانشجویان و اساتید از طریق انجام فعالیت‌های دوست‌دار محیط زیست در شهر - انجام کارهای داوطلبانه با همکاری انجمن‌های محیط زیست در شهر - ترویج سبک زندگی سالم شهری در دانشجویان و اساتید
جامعه	<ul style="list-style-type: none"> - شناسایی مسائل شهری جوامع محلی و کمک به حل آن‌ها از طریق یادگیری خدمات‌محور - تمرکز آموزش و پژوهش بر موضوعات عدالت فضایی، تعاملات اجتماعی، سرمایه اجتماعی در شهرها - مشارکت با جامعه در فرآیند پروژه‌های شهری - آگاهی‌رسانی و فرهنگ‌سازی عمومی در زمینه سبک زندگی شهری پایدار

۶-۴- اثرات

شناسایی تأثیرات گروه طراحی شهری برای ارزیابی مسئولیت اجتماعی ضروری است. این تأثیرات می‌تواند به فعالیت‌های گروه، شیوه مدیریت، و ارزش‌های آن فرم دهد تا از این طریق بتوان اثرات منفی را کاهش و اثرات مثبت را افزایش داد. والایس و همکاران [۳] به صورت کلی چهار تأثیر آموزشی، شناختی، اجتماعی، و سازمانی را برای دانشگاه بر شمرده است. تحقیق حاضر به باز تعریف آن‌ها در بستر طراحی شهری از طریق گفت‌وگو با متخصصین پرداخته است.

اثرات آموزشی: یک گروه طراحی شهری مسئول بایستی دانشجویان را به عنوان یک شهروند مسئول تربیت کند که بتوانند به توسعه شهرهای پایدار و سالم کمک کنند [۶۳]. اثرات گروه آموزشی طراحی شهری را می‌توان در چهار بخش دانش، مهارت، ارزش‌ها، و دیدگاه‌ها دسته‌بندی نمود [۳۲]. بدین منظور آموخته‌های طراحان شهری بایستی مبتنی بر دانشی چندرشته‌ای، زمینه‌محور، چندفرهنگی، کاربردی و پایدار

باشد [۲۴، ۳۴، ۷۷، ۸۵]. در طول دوره تحصیلی، دانشجو بایستی مهارت‌هایی چون طراحی، حل مسئله، مشارکت‌پذیری، تفکر سیستمی، تفکر نقادانه، مدیریت موثر، خودتنظیمی، خودارزیابی، کار گروهی، ارتباطات نوشتاری و شفاهی موثر پیدا کند [۲۲]. ارزش‌هایی نیز مانند اخلاق حرفه‌ای، مشارکت در جامعه، مسئولیت اجتماعی، مسئولیت زیست محیطی، روحیه داوطلبانه بودن، و انجام کارهای بشردوستانه در فرآیند یادگیری در آن‌ها پرورش یابد [۴۴، ۵۴، ۸۴]. همچنین فرمیابی دیدگاه مبتنی بر نگاه اخلاقی که دغدغه گذشته، حال و آینده خود و دیگران را دارد و یا به عبارتی مبتنی بر نگاهی پایدار، جهانی، چند فرهنگی، و آینده‌نگر است در دانشجویان ضرورت دارد [۳۳].

اثرات شناختی: تحقیقات انجام شده در گروه باید به تعریف اولویت‌های مسائل محلی و ملی در حل چالش‌های شهرها و بهبود کیفیت آن‌ها و ارتقا توسعه پایدار شهرها کمک کند [۱۲، ۵۷، ۸۲، ۸۴].

اثرات اجتماعی: با توجه به ظرفیت و ماهیت رشته طراحی شهری بایستی در نهایت خروجی و عمل افراد متخصص و آموزش‌پذیر در این حوزه به ساخت شهرهای پایدار و ترویج سبک زندگی شهری سالم منجر شود و معیار ارزیابی اعمال و فعالیت‌ها در میزان نیل به این هدف قرار داده شود [۳۴، ۵۳، ۸۷، ۸۸]. به طوری که در بعد اجتماعی به تقویت سرمایه اجتماعی، افزایش تعاملات اجتماعی، توسعه عدالت فضایی در شهر، در بعد اقتصادی به رشد گردشگری، و در بعد زیست محیطی به مدیریت موثر منابع، کاهش مصرف انرژی، کاهش آلودگی، استفاده از انرژی‌های پاک، استفاده از حمل‌ونقل پاک و موارد مشابه دیگر کمک کند [۸۹].

اثرات سازمانی: اثرات سازمانی خود شامل دو بعد اجتماعی و زیست محیطی می‌شود [۲]. از نظر بعد زیست محیطی، گروه طراحی شهری می‌تواند به بهبود سیستم مدیریت سبز دانشگاه در موضوعاتی مانند بازیافت، مصرف انرژی، انرژی پاک، حمل و نقل، و غیره کمک کند [۱۱]. و از نظر بعد اجتماعی، در ایجاد یک جو سالم مبتنی بر ارزش‌های اخلاقی، همکاری و هم‌افزایی، و احترام و صمیمیت در میان تمامی اعضای گروه شامل دانشجویان و اساتید به وجود آورد و در بهبود کیفیت زندگی آن‌ها موثر باشد [۷۰، ۹۰].

جدول ۵. بعد اثرات در چارچوب مسئولیت اجتماعی آموزش طراحی شهری

اثرات	
تأثیرات آموزشی	<ul style="list-style-type: none"> - فراگرفتن دانش زمینه محور، چند فرهنگی، کاربردی و پایدار - فراگرفتن مهارت‌های طراحی، حل مسئله، مشارکت پذیری، تفکر نقادانه، تفکر سیستمی، مدیریت موثر، خودتنظیمی، خودارزیابی، کار گروهی، ارتباط نوشتاری و شفاهی - تقویت ارزش‌هایی چون اخلاق حرفه‌ای، مشارکت در جامعه، مسئولیت اجتماعی، مسئولیت محیطی، مسئولیت بشردوستانه و روحیه داوطلبانه بودن - فرمیابی دیدگاه پایدار، جهانی، چند فرهنگی، و آینده نگر
تأثیرات شناختی	<ul style="list-style-type: none"> - مشخص شدن اولویت‌های تحقیقاتی در موضوعات طراحی شهری بر اساس زمینه محلی و تحقیقات متمرکز بر مسائل محلی شهرها - تحقیقات موثر در توسعه شهرهای پایدار
تأثیرات اجتماعی و محیطی	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد شهرهای پایدار - توسعه اجتماعی شهر: افزایش کیفیت زندگی، تقویت سرمایه اجتماعی و تعامل اجتماعی، توسعه عدالت فضایی و غیره - توسعه اقتصادی شهری: رونق گردشگری و غیره - توسعه شهر اکولوژیک: مدیریت موثر منابع، کاهش مصرف انرژی، بهره‌گیری از انرژی پاک، حمل و نقل پاک، کاهش آلودگی و غیره - توسعه سبک زندگی شهری سالم
تأثیرات سازمانی	<ul style="list-style-type: none"> - بهبود سیستم مدیریت سبز دانشگاه - توسعه محیطی مبتنی بر ارزش‌های اخلاقی، ارتباط و همکاری موثر، دموکراسی، هم‌افزایی و احترام بین اعضای گروه - بهبود کیفیت زندگی اساتید و دانشجویان

۷- نتیجه‌گیری

بحث بر سر این موضوع که طراحان شهری بایستی چگونه آموزش یابند، به همان سال‌های اولیه شکل‌گیری این رشته در اواخر دهه ۱۹۵۰ و اوایل دهه ۱۹۶۰ برمی‌گردد. اکنون با توجه به چالش‌های شهرهای معاصر و ماهیت طراحی شهری، سوال این است که چه رویکردی می‌تواند به تربیت بهتر طراحان شهری کمک کند؟ بدین منظور در پژوهش حاضر، مدل مسئولیت اجتماعی برای آموزش طراحی شهری ارائه گردید. تفاوت اساسی این رویکرد با رویکردهای رایج در طراحی شهری را بایستی در اهمیت اخلاق در این رویکرد جستجو کرد. به

طوری که فلسفه شکل‌گیری آن را باید مسئولیت‌پذیری در قبال جامعه و محیط زیست فارغ از مرزهای زمانی (گذشته حال و آینده) و مکانی دانست. بنابراین، علاوه بر کسب دانش و مهارت‌های تخصصی، باید دیدگاه‌های مسئولانه و اخلاقی را براساس این رویکرد در کلیه اعضای گروه طراحی شهری پرورش داد. چرا که علم‌پژوهی و علم‌ورزی بیش از هرچیز دیگری یک کنش اخلاقی است. براساس این رویکرد هدف تربیت «متفکر آکادمیک دغدغه‌مند» است که با فهم تئوریک و بینش تاریخی به صورت‌بندی مسائل شهری می‌پردازد تا از این طریق بتواند به نیازهای اجتماعی و زیست محیطی پاسخ دهد و اثرات مثبت اجتماعی و محیطی بر شهرها به جای گذارد و در جهت ایجاد شهرهای پایدار و سالم حرکت کند. اما همان‌طور که اشاره گردید نیروی محرکه این حرکت اخلاق است.

برای کاربست این رویکرد در آموزش طراحی شهری توجه سه نکته اساسی لازم است: نکته اول اشاره به این موضوع دارد که سهم رشته‌های مختلف در پیشبرد اهداف مسئولیت اجتماعی با توجه به ماهیت هر یک متفاوت است. رشته‌هایی که به طور مستقیم با جامعه و محیط زیست در ارتباط هستند، می‌توانند نقش بزرگ‌تری در این رویکرد ایفا کنند. با توجه به این که از یک طرف رشته طراحی شهری با محیط کالبدی سروکار دارد و می‌تواند تاثیر زیادی در ایجاد شهرهای پایدار داشته باشد و از طرف دیگر مهم‌ترین هدف مسئولیت اجتماعی دانشگاه نیز ارتقاء توسعه پایدار ترسیم شده است؛ می‌توان گفت که طراحی شهری با این رویکرد ماهیتاً نزدیک‌تر است و می‌تواند نقش محوری در پیشبرد اهداف این رویکرد در مقایسه با برخی رشته‌های دیگر داشته باشد. از این‌رو، دانشگاه‌ها باید در برنامه‌ها و سیاست‌های استراتژیک خود نگرشی نو نسبت به طراحی شهری و رشته‌های مشابه اتخاذ کنند.

دوم، هم رشته طراحی شهری و هم رویکرد مسئولیت اجتماعی هر دو ماهیتاً زمینه‌محور هستند؛ این بدان معناست که نیازها و چالش‌های مختلف در هر شهر و دانشگاه نیاز به اقدامات متفاوتی دارد که به تبع تأثیرات مختلفی نیز به همراه خواهد داشت. بنابراین، هر گروه طراحی شهری باید الگوی مسئولیت اجتماعی ارائه شده در مطالعه حاضر را متناسب با بستر خود تطبیق داده و موارد مربوط به چهار بخش ارزش‌ها، مدیریت، اعمال و تأثیرات را با همکاری و تعامل با همه ذی‌نفعان خود بومی‌سازی کند. در واقع هر گروه طراحی شهری باید نیازهای دانشجویان، اساتید، دانشگاه‌های هم‌تا، شهرداری‌ها، مهندسين مشاور، محیط زیست، و جامعه را در بستر خود شناسایی کند.

سوم، برای سرریز دانش طراحی شهری در جامعه و به عبارتی بهبود کیفیت شهرها تنها انجام مسئولیت اجتماعی از سوی دانشگاهیان راه به جایی نمی‌برد و انجام این مسئولیت از سوی دو حلقه دیگر این سیستم یعنی مدیریت شهری و دفاتر مهندسين مشاور لازم است. به عبارتی دیگر تا زمانی که ارتباط بین این سه یعنی دانشگاه، مدیریت شهری، و مهندسين مشاور به درستی صورت نگیرد، عملاً ارتباط با حلقه چهارم که جامعه باشد، انجام نخواهد گرفت. چرا که هر یک از آن‌ها در این فرایند نقش و مسئولیت ویژه خود را دارند.

در پایان باید اشاره نمود که این رویکرد نیز با موانع و دشواری‌هایی روبرو است. ترویج نگاه مسئولیت‌محوری در آموزش طراحی شهری متصل با نگاه اخلاقی جامعه و شرایط سیاسی، اقتصادی و اجتماعی حاکم بر آن است و نمی‌توان آموزش طراحی شهری را یک جعبه در بسته تصور نمود؛ به عبارتی حرکت به سمت مسئولیت‌محوری نیازمند بازنگری در رویکردهای کلان اخلاقی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی در کل جامعه است. هم‌چنین چگونگی تربیت افراد مسئول و دغدغه‌مند، تعیین شاخص‌های مسئولیت‌پذیری قابل سنجش، صورت‌بندی مستمر مسائل، چگونگی پاسخ‌گویی به ذی‌نفعان متعدد و جلوگیری از تضاد منافع میان آن‌ها، حل اختلاف سیاسی میان کشورها برای پایبندی به هنجارهای بین‌المللی به ویژه در زمینه موضوعات زیست محیطی، از جمله این موارد است. لذا پیشنهاد می‌شود تا تحقیقات بیشتری بر روی این موضوعات انجام گیرد تا بتوان هرچه بیشتر در آینده به سمت جامعه طراحی شهری مسئول‌تر حرکت نمود.

منابع

- [۱] Meseguer-Sánchez, V., et al., *Examining the research evolution on the socio-economic and environmental dimensions on university social responsibility*. International Journal of Environmental Research and Public Health, 2020. 17(13): p. 1-30.
- [۲] Vallaes, F., C.D.I. Cruz, and P. Sasia, *Responsabilidad social universitaria: manual de primeros pasos*. Inter-American Development Bank, 2009.
- [۳] Vallaes, F., *Defining social responsibility: a matter of philosophical urgency for universities*. Access mode: <http://www.guninetwork.org/resources/he-articles/defining-social-responsibility-a-matter-of-urgency-for-philosophy-and-universities>, 2016.

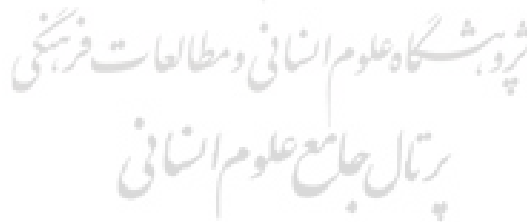
- [۴] Esfijani, A., F. Hussain, and E. Chang, *University social responsibility ontology*. Engineering Intelligent Systems, 2013. 21(4): p. 271-281.
- [۵] Shek, D.T.L., *University social responsibility and promotion of the quality of life*, in *University Students: Promotion of Holistic Development in Hong Kong*. 2017. p. 45-58.
- [۶] Ramos-Monge, E.L., X. Llinàs-Audet, and J. Barrena-Martínez, *Drivers and barriers of University Social Responsibility: Integration into strategic plans*. World Review of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development, 2019. 15(1-2): p. 174-201.
- [۷] López, S., J. Salvador Benítez, and J. Aranda, *Social Knowledge Management from the Social Responsibility of the University for the Promotion of Sustainable Development*. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 2015. 191: p. 2112-2116.
- [۸] Păunescu, C. and R. Cantaragiu, *The Social Role of University Entrepreneurship*, in *Economics: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications*, A. Information Resources Management, Editor. 2015, IGI Global: Hershey, PA, USA. p. 1055-1071.
- [۹] Maslen, G. *Worldwide student numbers forecast to double by 2025*. 2012 [cited 2020; Available from: <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20120216105739999>].
- [۱۰] Dąbrowski, T.J., Brdulak, H., Jastrzębska, E. & Legutko-Kobus, P, *University Social Responsibility Strategies*. 2018. 5(77): p. 4-12.
- [۱۱] Lo, C., et al., *University Social Responsibility: Conceptualization and an Assessment Framework*, in *University Social Responsibility and Quality of Life*, D.T.L. Shek and R.M. Hollister, Editors. 2017. p. 37-59.
- [۱۲] Latif, K.F., *The Development and Validation of Stakeholder-Based Scale for Measuring University Social Responsibility (USR)*. Social Indicators Research, 2018. 140(2): p. 511-547.
- [۱۳] Barnett, J., *An introduction to urban design*. 1st ed. ed. Icon editions. 1982, New York: Harper & Row.
- [۱۴] Tyrwhitt, J., *Education for Urban Design*. Journal of Architectural Education, 1962. 17(2-3): p. 100-101.
- [۱۵] Hardy, T.C., *Urban design education in selected schools of the United States*. 1965.
- [۱۶] Palazzo, D., *Pedagogical Traditions*. 2011, Routledge.
- [۱۷] Colman, J., *Opportunities for innovation in urban design education*. Taylor & Francis, 1987.
- [۱۸] Brown, D.S., *Urban Design at Fifty A Personal View*, in *Urban Design*, A. Krieger and W.S. Saunders, Editors. 2009, University of Minnesota Press. p. 61-87.
- [۱۹] Lukovich, T., *On Pedagogy for Urban Design - Some Observations*. YBL Journal of Built Environment, 2017. 5.
- [۲۰] Bulletin, T.U.o.P. 1964, Graduate School of Fine Arts. p. 11.
- [۲۱] Thomas, J., *A Review of Research on Project-Based Learning*. 2000.
- [۲۲] Helle, L., P. Tynjälä, and E. Olkinuora, *Project-based learning in post-secondary education—theory, practice and rubber sling shots*. Higher education, 2006. 51(2): p. 287-314.
- [۲۳] Blumenfeld, P.C., et al., *Motivating project-based learning: Sustaining the doing, supporting the learning*. Educational psychologist, 1991. 26(3-4): p. 369-398.

- [۲۴] Mahgoub, Y. *Project based learning for urban design education: Resilient cities under rapid urban change, the case of Doha, Qatar*. 2015. Institute of Electrical and Electronics Engineers Inc.
- [۲۵] Salam, M., et al., *Service learning in higher education: a systematic literature review*. 2019, Springer Netherlands. p. 573-593.
- [۲۶] Angotti, T., C. Doble, and P. Horrigan, *Service-Learning in Design and Planning Educating at the Boundaries*. 2011: NYU Press.
- [۲۷] Price, J.R. and J.S. Martello. *Naming and Framing Service Learning: A Taxonomy and Four Levels of Value*. 1996.
- [۲۸] Forsyth, A., H. Lu, and P. McGirr, *Service learning in an urban context: Implications for planning and design education*. JSTOR, 2000.
- [۲۹] Neuman, M., *Teaching collaborative and interdisciplinary service-based urban design and planning studios*. Journal of Urban Design, 2016. 21(5): p. 596-615.
- [۳۰] McGuinness, I., *Making the paradigm shift: Service learning in higher education*. Metropolitan Universities, 1996. 7(1): p. 47-56.
- [۳۱] Taher, G., *University Urban Research Centers*. 1971, Washington, DC: The Urban Institute.
- [۳۲] UNESCO, *United Nations Decade of Education for Sustainable Development: Draft International Implementation Scheme (IIS)*. 2004, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: Paris.
- [۳۳] Adomssent, M., et al., *Developing key competencies for sustainable development in higher education*. International Journal of sustainability in higher education, 2007.
- [۳۴] Altomonte, S., P. Rutherford, and R. Wilson, *Mapping the Way Forward: Education for Sustainability in Architecture and Urban Design*. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 2014. 21(3): p. 143-154.
- [۳۵] Sterling, S., *Learning for resilience, or the resilient learner? Towards a necessary reconciliation in a paradigm of sustainable education*. Environmental Education Research, 2010. 16(5-6): p. 511-528.
- [۳۶] EDUCATE, *Sustainable Architectural Education: White Paper*, S. altomonte, Editor. 2012.
- [۳۷] Moudon, A.V., *A catholic approach to organizing what urban designers should know*. Journal of Planning Literature, 1992. 6(4): p. 331-349.
- [۳۸] Palazzo, D., *Pedagogical Traditions*, in *Companion to Urban Design*. 2011, Routledge.
- [۳۹] Bringle, R.G. and J.A. Hatcher, *A service-learning curriculum for faculty*. 1995.
- [۴۰] Cabedo, L., et al., *University social responsibility towards engineering undergraduates: The effect of methodology on a service-learning experience*. Sustainability (Switzerland), 2018. 10(6).
- [۴۱] Dienhart, C., et al., *The impacts of mandatory service on students in service-learning classes*. The Journal of social psychology, 2016. 156(3): p. 305-309.
- [۴۲] Guile, D. and T. Griffiths, *Learning through work experience*. Journal of education and work, 2001. 14(1): p. 113-131.
- [۴۳] Rutti, R.M., et al., *The service learning projects: Stakeholder benefits and potential class topics*. Education+ Training, 2016.

- [۴۴] Weiler, L., et al., *Benefits derived by college students from mentoring at-risk youth in a service-learning course*. American Journal of Community Psychology, 2013. 52(3-4): p. 236-248.
- [۴۵] Kopnina, H. and F. Meijers, *Education for sustainable development (ESD)*. International Journal of Sustainability in Higher Education, 2014.
- [۴۶] Lozano, R., et al., *Declarations for sustainability in higher education: becoming better leaders, through addressing the university system*. Journal of Cleaner Production, 2013. 48: p. 10-19.
- [۴۷] Shephard, K., *Higher education for sustainability: seeking affective learning outcomes*. International journal of sustainability in Higher Education, 2008.
- [۴۸] Velazquez, L., et al., *Sustainable university: what can be the matter?* Journal of cleaner production, 2006. 14(9-11): p. 810-819.
- [۴۹] Wiek, A., L. Withycombe, and C.L. Redman, *Key competencies in sustainability: a reference framework for academic program development*. Sustainability science, 2011. 6(2): p. 203-218.
- [۵۰] Reiser, J., *University social responsibility definition*. Pobrane z: http://www.usralliance.org/resources/Aurilla_Presentation_Session6.pdf, 2008.
- [۵۱] Beliaeva, V.S., *Internationalisation trajectory influence on university social responsibility*. World Review of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development, 2018. 14(1-2): p. 123-141.
- [۵۲] Ayala-Rodríguez, N., et al., *Social transcultural representations about the concept of university social responsibility*. Studies in Higher Education, 2019. 44(2): p. 245-259.
- [۵۳] Kouatli, I., *The contemporary definition of university social responsibility with quantifiable sustainability*. Social Responsibility Journal, 2019. 15(7): p. 888-909.
- [۵۴] Tetřevová, L. and V. Sabolova, *University stakeholder management and university social responsibility*. WSEAS Transactions on Advances in Engineering Education, 2010. 7(7): p. 224-233.
- [۵۵] Vázquez, J.L., C.L. Aza, and A. Lanero, *Are students aware of university social responsibility? Some insights from a survey in a Spanish university*. International Review on Public and Nonprofit Marketing, 2014. 11(3): p. 195-208.
- [۵۶] Symaco, L.P. and M.Y. Tee, *Social responsibility and engagement in higher education: Case of the ASEAN*. International Journal of Educational Development, 2019. 66: p. 184-192.
- [۵۷] Sánchez-Hernández, M.I. and E.W. Mainardes, *University social responsibility: a student base analysis in Brazil*. International Review on Public and Nonprofit Marketing, 2016. 13(2): p. 151-169.
- [۵۸] Abdul Razak, D., C.D. Wan, and M. Sirat, *Juxtaposing Economic Progress with Sustainability in Mind: Issues and Way Forward for Universities*, in *Higher Education in the World 6: Towards a Socially Responsible University: Balancing the Global with the Local*. 2017, Global University Network for Innovation (GUNI).
- [۵۹] ISO26000, *SOCIAL RESPONSIBILITY*. 2010.
- [۶۰] Arceo, A., *The Identity of University Social Responsibility on the Websites of the Universities of the Autonomous Region of Madrid (Spain) and the State of Puebla (Mexico), As a Tool of Grassroots Public Diplomacy*. American Behavioral Scientist, 2018. 62(3): p. 391-399.
- [۶۱] Yousif, N.B.A., *Ajman University students' perspectives on university social responsibility: A field study*. Opcion, 2019. 35(89): p. 11-32.

- [۶۲] Esfijani, A., F.K. Hussain, and E. Chang. *An approach to university social responsibility ontology development through text analyses*. in *International Conference on Human System Interaction, HSI*. 2012.
- [۶۳] Ledic, J., et al., *What role do Croatian higher institution Play? A study on university civic mission*. 2008.
- [۶۴] Herrera, A., *Social responsibility of universities*, in *Higher education at a time of transformation: New dynamics for social responsibility*, G.U.N.f. Innovation, Editor. 2009.
- [۶۵] WBCSD, W.B.C.f.S.D., *Corporate Social Responsibility*. 2002.
- [۶۶] Hart, A. and S. Northmore, *Auditing and Evaluating University–Community Engagement: Lessons from a UK Case Study*. *Higher Education Quarterly*, 2010. 65: p. 34-58.
- [۶۷] UNESCO, *Higher Education in the Twenty-first Century Vision and Action*, in *World Conference on Higher Education*. 1998: Paris.
- [۶۸] Nagy, J. and A. Robb, *Can universities be good corporate citizens? Critical Perspectives on Accounting*, 2008. 19: p. 1414-1430.
- [۶۹] Vasilescu, R., et al. *Developing university social responsibility: A model for the challenges of the new civil society*. in *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2010.
- [۷۰] Gomez, L., *The importance of university social responsibility in Hispanic America: A responsible trend in developing countries*, in *Critical Studies on Corporate Responsibility, Governance and Sustainability*. 2014. p. 241-268.
- [۷۱] Shek, D.T.L. and R.M. Hollister, *University Social Responsibility and Quality of Life: A Global Survey of Concepts and Experiences*. 2017: Springer.
- [۷۲] Vernez Moudon, A., *An alternative pedagogic model for doctoral research in urban design*. *Journal of Urban Design*, 2016. 21(5): p. 690-701.
- [۷۳] Kallus, R., *Citizenship in action: participatory urban visualization in contested urban space*. *Journal of Urban Design*, 2016. 21(5): p. 616-637.
- [۷۴] Pittas, M., A. Ferebee, and I.f.U. Design, *Education for Urban Design: A Selection of Papers Presented at the Urban Design Educators' Retreat, April 30-May 2, 1981, El Convento Hotel, San Juan, Puerto Rico*. 1982: Institute for Urban Design.
- [۷۵] Loukaitou-Sideris, A. and V. Mukhija, *Responding to informality through urban design studio pedagogy*. *Journal of Urban Design*, 2016. 21(5): p. 577-595.
- [۷۶] Cidre, E., *How emergent is pedagogical practice in urban design?* 2016, Taylor & Francis. p. 535-539.
- [۷۷] Sen, S., *Some thoughts on incorporating multiculturalism in urban design education*. books.google.com, 2000.
- [۷۸] Dima, G. *Towards Building an European Common Reference Framework for University Social Responsibility*. in *Balkan Region Conference on Engineering and Business Education*. 2017.
- [۷۹] Turker, D., *Measuring corporate social responsibility: A scale development study*. *Journal of business ethics*, 2009. 85(4): p. 411-427.
- [۸۰] Maignan, I. and O. Ferrell, *Measuring corporate citizenship in two countries: The case of the United States and France*. *Journal of Business Ethics*, 2000. 23(3): p. 283-297.

- [۸۱] Boer, P., *Assessing sustainability and social responsibility in higher education assessment frameworks explained*, in *Sustainability assessment tools in higher education institutions*. 2013, Springer. p. 121-137.
- [۸۲] Wigmore-Álvarez, A., M. Ruiz-Lozano, and J.L. Fernández-Fernández, *Management of University Social Responsibility in business schools. An exploratory study*. International Journal of Management Education, 2020. 18(2).
- [۸۳] Larrán Jorge, M. and F.J. Andrades Peña, *Analysing the literature on university social responsibility: A review of selected higher education journals*. Higher Education Quarterly, 2017. 71(4): p. 302-319.
- [۸۴] Ramos-Monge, E.L., X. Llinàs-Audet, and J. Barrena-Martínez, *Catalysts of university social responsibility into strategic planning by thematic analysis and deductive coding*. International Journal of Entrepreneurship and Innovation Management, 2019. 23(4): p. 327-355.
- [۸۵] Cuthbert, A., *Going global: Reflexivity and contextualism in urban design education*. Journal of Urban Design, 2001. 6(3): p. 297-316.
- [۸۶] Spodarczyk, E. and K. Szelągowska-Rudzka, *Socially responsible university from the perspective of a student as a stakeholder—a pilot study report*. Management, 2019. 23(2): p. 80-97.
- [۸۷] Corburn, J., *Toward the healthy city: people, places, and the politics of urban planning*. 2009: Mit Press.
- [۸۸] Houghton, G. and C. Hunter, *Sustainable cities*. 2004: Routledge.
- [۸۹] Wanamaker, C., *The environmental, economic, and social components of sustainability*. Soapboxie, 2018. 24: p. 2018.
- [۹۰] Hopenienė, R., D. Kunigėlienė, and R. Minkutė-Henrickson, *Manifestation of Social Responsibility at University: Theoretical Insights*. Acta Universitatis Lodzianis. Folia Oeconomica, 2011. 257.

Urban Design Education: Analysis of Educational Methods with Emphasis on the Framework of Social Responsibility

Seyed Mahdi Khatami^{#1}, Pouria Boujari², Ehsan Ranjbar³

1. Assistant Professor of Urban Design, Tarbiat Modares University, Tehran .(Responsible author)
s.khatami@modares.ac.ir
2. Master of Urban Design, Tarbiat Modares University, Tehran
3. Assistant Professor of Urban Design, Tarbiat Modares University, Tehran

Received: [2022/1/28] Accepted: [2022/2/5]

Abstract

Aims: there is a need for educational studies due to the 21st-century paradigm shift in higher education toward the social responsibility of universities and the changing challenges of urban design and planning. This article aims to provide the background for redesigning and adapting the educational program of urban design to the social responsibility approach, and it also identified the current teaching and learning methods applied in urban design master's programs.

Method: the study reviews the university social responsibility and urban design pedagogy literature to propose a social responsibility-based model for urban design education through expert discussion.

Findings: with regards to pedagogical approaches, there are four teaching-learning methods, including traditional education, project-based learning, service-learning, and sustainable education. Besides, the social-responsibility-based model for urban design education includes four steps, namely, values, management, practices, and impacts.

Conclusion: the fundamental difference between this approach with the current educational approaches of urban design is the matter of morality so that its underlying philosophy should be considered responsibility toward society and the environment, regardless of time and place boundaries.

Keyword: Urban Design Education, University Social Responsibility, Pedagogy, Teaching-learning Methods